

Josep Martí Cristòfol

Lectura
Metafísica-teològica
de la poesia
d'en Màrius Torres

QUADERNS

2005 11-12

© Josep Martí Cristòfol

Edita: Institut Superior de Ciències Religioses de Lleida - IREL

C/ Canonge Brugulat, 22 - 25003 Lleida - Tel./fax 973 28 15 38

Dipòsit legal: L-13-2005

Primera edició: maig de 2005

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L

C/ Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida

Pròleg

La primera vegada que em va venir a les mans i vaig llegir poesia d'en Màrius Torres en l'edició facsímil de la primera edició de les seves *Poesies*, feta a Mèxic l'any 1947, promoguda i patrocinada per l'Ajuntament de Lleida amb motiu del cinquantè aniversari del traspàs del poeta, abril de 1992, em vaig sentir corprès a l'instant per la seva qualitat i pregonesa estètica i humana.

Em trobava davant d'un poeta que, a diferència d'altres, desvetllava els anhels més pregonos i essencials de la meua ànima perquè, com tots els grans poetes, es preguntava vivencialment per les grans qüestions que des de sempre han agitat la ment i el cor dels humans: la bellesa frapant i efímera de la natura, la precarietat i grandesa, alhora, de l'ésser humà, la melangia i la nostàlgia en el record de persones i temps feliços inexorablement perduts en el passat, el misteri de tendresa de la presència femenina, la inevitabilitat de la mort, l'ansia i l'esperança de sobreviure en un espai de llibertat espiritual i de felicitat, el pressentiment, els signes i la necessitat d'un Transcendent diví que associï la set de llibertat espiritual, d'infinnit i d'eternitat de l'ànima humana.

Davant d'aquesta poesia de tan calat metafísic i existencial, vaig sentir de seguida que estava enfront d'una ànima bessona que em convenia auscultar perquè coincidíem en l'essencialitat de l'humà.

D'aquesta manera, lectura darrere lectura, vaig anar fent les meves reflexions i prenent les meves notes respecte de cada poema, intuïció, pensament i sentiment, suggerits per la mateixa en un diàleg interior d'ànima a ànima per anar descobrint tota la seva pregonesa estètica-metafísica-teològica.

Em trobava, al meu entendre i gust, davant d'un gran poeta i d'un gran esperit i no em volia perdre el gran nodriment espiritual que m'oferia, pensant que, normalment, els poetes de veritat són els grans intuïdors i vivenciadors dels grans temes i anhels del cor humà oferint de bell antuvi i d'una manera intuïtiva i vital, però no menys vertadera, als filòsofs i teòlegs que vindran després els grans temes de reflexió sobre la condició humana.

En aquest sentit, la raó poètica i la vivència religiosa sempre solen precedir, sostenir i verificar vitalment aquelles fonamentals vivències que la raó filosòfica-teològica intentarà "demostrar", especulativament, a partir de l'"humus" que elles mateixes han preparat.

El meu apropament, per tant, a la poesia d'en Màrius Torres no vol ser la pròpia del crític literari, curós de fixar el text més original sortit de la ploma del seu autor, per exemple, sinó simplement la del lector i auscultador d'un poeta d'ulls penetrants que s'ha mirat al fons d'ell mateix i de les coses i hi ha vist quelcom més que la simple materialitat opaca que les formen. Ell hi ha copsat la xifra, la metàfora, el símbol de realitats que, malgrat que són presents en les coses de la natura i, en especial, en l'ànima humana, les transcendeixen i els donen un sentit més pregon i més vertader.

4

La meua lectura de la poesia d'en Màrius Torres vol ser una lectura en clau metafísica-teològica perquè crec que aquest aspecte, potser no tan atès fins ara, és el que ens obre perspectives essencials de la seva poesia.

Concretament, penso que el sentit de transcendència alena sobre tota la poesia d'en Màrius Torres. Transcendència que és "alteritat" real d'una natura omnipresent en la seva atenció poètica. Transcendència de presència dels altres éssers humans, especialment de la figura, tendresa i bellesa femenines i la de persones amigues presents en el record nostàlgic i melangiós de temps feliços irremeiablement perduts en el passat. I, finalment, signes, vehicles i rumors d'una Transcendència divina, totalment altra de les realitats d'aquest món, però presentida i afirmada des dels anhels més pregons i certs de l'ànima del poeta i des de la bellesa, concert i gratuïtat de les realitats d'aquest món.

I

Introducció

Signes de transcendència en la poesia d'en Màrius Torres

La melangia i la nostàlgia: signes o xifres d'una plenitud anhelada, però mai abastada o irremeiablement perduda

La melangia i la nostàlgia són els sentiments omnipresents i quasi congènits que impregnen tota l'obra poètica d'en Màrius Torres.

Sens dubte, l'experiència assetjadora de la seva malaltia pulmonar, aleshores quasi incurable, ensems amb altres circumstàncies personals adverses que trobarem esmentades en els seus poemes, ajudaren a configurar en el poeta de Lleida un tarannà hipersensible que va tenyir la seva visió de la vida i del món d'aquests sentiments agredolços: la melangia i la nostàlgia d'una felicitat anhelada però mai abastada o, quan es tracta d'un passat relativament feliç, irremeiablement perduda.

Aquesta mateixa experiència de precarietat de la pròpia persona i vida i de tot el d'aquest món suscita, alhora, en l'ànima del poeta, l'anhel d'autotranscendència personal més enllà de l'encerclament del cos material, del temps i de l'espai, condicionants de la nostra existència aquí a la terra.

“EL CEL ÉS TAN BLAU (...)/ FA UN DIA TAN CLAR (...)/ SI NO ESTIGUÉS TRIST, RES NO FÓRA TAN BELL.”

Així, en el poema (8), DIA CLAR, març de 1936 (pàg. 16), el poeta posa de relleu el contrast entre l'alegria espontània que demanaria la serenor i la netedat d'un dia clar amb un cel molt blau amb la tristesa, quasi congènita, que emboira contradictòriament la seva ànima. I és que la malenconia i la nostàlgia que desvetlla la contemplació d'un dia tan bell en la natura avisen el poeta de la manca d'una felicitat que es

voldria perenne i plena, però de la qual només en gaudeix petites i breus engrunes.

*“El cel és tan blau que tot just s’hi afigura, / obscur, un ocell.
/ Fa un dia tan clar com en una pintura / de Breughel el Vell.
/ Si no estigués trist, res no fóra tan bell.”*

**“LA CASA ERA MOLT DOLÇA, COM UN CODONY MADUR / QUE
TINGUÉS NIUS ALS RÀFECS I GATS A LA TEULADA.”**

Aquesta atmosfera i gust agre dolç que deixen en l'ànima del poeta records de vivències agradables del passat, irremeiablement perdudes i irrecuperables, es respira i es percep en la simpàtica descripció i evocació nostàlgica d'una torre de la família a l'horta de la Lleida de principis del segle passat.

Poema (9), LA TORRE, octubre, 1936 (pàg. 17).

*“El meu avi matern, que va tenir deu fills, / va fer, per a do-
mar-los, una gran torre a l’horta. / Mig corral de pagès sense
pany a la porta / i mig parc de senyors amb evònims i grills. /
El jardí en el meu temps ja era vell. Acollia / amb una confia-
da paciència de ca, / enyoradís dels oncles que no jugaven ja,
/ tots els cosins de la segona dinastia. / La casa era molt dolça.
Com un codony madur / que tingués nius als ràfecs i gats a la
teulada. / Cada hivern es podria, ben tancada i barrada. / Ara
que ja sóc gran, i seriós, i dur, / reveig uns baldadors, un pou,
un hivernacle, / dibuixats en un blau decorat de miracle.”*

6

**“ONADA DEL RECORD, QUAN ET DESLLIGUES, (...) / EL MEU
PASSAT RESSONA EN LA FONDÀRIA / DELS MEUS CARGOLS
MARINS.”**

Altres vegades, és l'onada de l'aigua del mar que mor, sobre l'arena, als peus del poeta, la que fa arribar a la seva memòria, amb nostàlgia i melangia, “una llarga remor” de records del passat.

Poema (16), juliol, 1937 (pàg. 26).

*“Vora la mar, sobre l’arena clara, / l’aigua mor als meus peus.
/ Màgica riu, i tremola; i encara / plena d’estranyes veus, /
desvetlla al fons de la meva peresa / una llarga remor / d’onades*

mortes. Cançons de tristesa, / paraules de dolor, / crits de passió, recances antigues / —solada del meu cor!— / Onada del record, quan et deslligues, / safir i porpra i or, / com la veu de l'aigua, única i vària, / venint de molt endins, / el meu passat ressona en la fondària / dels meus cargols marins.”

“JO SENTO EN EL MEU PIT / ALGUNA COSA QUE, COM EN EL MÓN, S'APAGA.”

O aquesta tarda d'autumne en què l'ànima del poeta s'inunda de melangia contemplant l'acabament del dia i la lenta agonia de cada cosa en la natura i sentint “en el (seu) pit / alguna cosa que, com en el món, s'apaga.”

Poema (19), ABENDLIED, novembre, 1937 (pàg. 29).

“El cel té una blavor de miosotis. Rosa, / un núvol ens amaga el sol ponent ; / i la mà freda de la tardor posa / una mica d'or a les ales del vent. / O tarda clara de novembre! Lent, / el dia mor en cada cosa. / Una boira poc densa flota, vaga / i violeta en un fonal humit. / Un toc de campana, eixamplant-se, naufraga / a les riberes de la nit. / Jo sento en el meu pit / alguna cosa que, com en el món, s'apaga. / Llavors, a fer-me companyia, / arriba de molt lluny un cant de melangia, / missatge d'Ariel. / La tarda pren una ànima de violoncel. / I flors mig adormides i anònimes perfumen / el capvespre i la música de Schumann.”

El sol ponent, la mà freda de la tardor, la lenta mort del dia en cada cosa, la boira vaga i violeta en un fonal humit, el toc de campana eixamplant-se i naufragant a les riberes de la nit, la tarda amb ànima de violoncel i música de Schumann i perfumada per flors mig adormides i anònimes, són els ingredients subtils que nodreixen la melangia del poeta per quelcom massa bell que es perd, que mor.

“I EL MEU POBRE COR, EL MEU COR M'HA DIT: / —¿PER QUÈ DONAR MÉS CENDRES A L'OBLIT?—”

Des d'aquesta experiència d'inanitat de les coses d'aquest món, el cor vell del poeta respon desencantadament a la invitació

de fruit, dionisífacament, de les delícies de la vida: “—¿Per què donar més cendres a l’oblit?—”, i renunciant, d’una vegada per totes, a uns nodriments terrenals destinats irremeiablement a ser cendres de l’oblit i cultiu de melangia.

Poema (23), març, 1937 (pàg. 33).

“He dit al meu cor, al meu pobre cor: / —¿No t’avergonyeix la teva feblesa? / La glòria, l’amor, la disbauxa, l’or, / ¿no sabran temptar la teva pesa?— / He dit al meu cor, al meu pobre cor: / —Odia, colpeix, embriaga’t, besa, / batega més fort, gran covard, o mor / ja per sempre més d’enuig i tristesa! / ¿O potser ja ets mort, que ni saps què val / el cant d’un llaüt, l’esclat d’un punyal, / una clara nit, una rosa tendra?—. I el meu pobre cor, el meu cor m’ha dit: / —¿Per què donar més cendres a l’oblit?— / I m’ha somrigut, vell, sense comprendre.”

“I DEL NOSTRE ESPERIT, DISTÈS IGUAL QUE UN ARC, / ELS VERSOS VOLARAN AMB UN IMPULS TAN LLARG / QUE ES PERDRAN EN EL CEL INÚTIL DE LA GLÒRIA.”

8

Fins i tot la glòria pòstuma que els versos treballats amb esforç i sofrença procurin al poeta, li serà inútil i vàcua, perquè ell ja no hi serà per a gaudir-la. Així de vanes fa la mort totes les coses d’aquest món.

Poema (24), EL COMBAT DELS POETES, 7 d’abril, 1937 (pàg. 34).

“Poetes, com l’arquer que es dreça d’entre els morts / i, tibant el seu arc, encara espera vèncer, / en el combat obscur per la nostra remença / tibem els nostres arcs amb un suprem esforç. / Sagitaris damnats, la nostra ànima tensa / dobleguem. És la corda dolorosa que es torç / i paga, sota els dits implacables i forts, / el vol de les sagetes amb la seva sofrença. / Com més dur serà el braç i més potent el puny, / els àgils projectils arribaran més lluny / i serà més daurat el vi de la victòria. / I del nostre esperit, distès igual que un arc, / els versos volaran amb un impuls tan llarg / que es perdran en el cel inútil de la glòria.”

“COM UNA AIGUA SECRETA (...) / ÉS LA MEVA TRISTESA...
AMPLE MIRALL FIDEL / PER ON EL MÓN RELISCA AMB MENYS
DE PES QUE UNA OMBRA (...)”

La tristesa quasi congènita del poeta, com “un ample mirall fidel / per on el món rellisca amb menys de pes que una ombra”, esvaeix aviat les engrunes de felicitat que la seva ànima experimenta quan, en sintonia amb la natura, gaudeix de la pau i de la suavitat que li aporta la carícia tèbia de la primavera. I això perquè sap que “un torb, només, / faria buida i orba la seva pregonesa / tèrbola, sota cels terribles i propers...”. Tanmateix demana que, encara que sigui per poc temps: “Abril, que (fa) florir les roses i els llores (doni) dies ben clars a la seva tristesa!”

Poema (34), UN ALTRE ABRIL, abril, 1938 (pàgs. 46-47).

*“Com una aigua secreta —que, ben lluny dels camins, / a cap gest de Narcís no farà de sepulcre—, / inútil als conreus, als llavis, als jardins, / oposant a la llum que ella no porta a dins / la fredor d’una làmina silenciosa i pulcra, / és la meva tristesa...
Ample mirall fidel / per on el món rellisca amb menys de pes que una ombra / entre jo i aquest altre gran mirall paral·lel / del cel, on es destrien, cadascun un anhel, / els núvols, els ocells —les ànimes sens nombre!— / Com una aigua secreta canvia el seu color / amb el reflex que l’aura dóna a l’instant que passa: / blava, els matins d’hivern, de glaç en fusió, / groga i plena de somnis els vespres de tardor, / i els migdies d’istiu enlluernada i lassa; / ara, a la primavera, quan l’univers és blau, / hi ha una llum igual al paisatge i en ella. / Les llunyanies d’or saben secrets de pau, / i el capaltard arriba amb un bleix tan suau / que fóra cada llàgrima la imatge d’una estrella / en una aigua secreta.
Un torb, però, només, / faria buida i orba la seva pregonesa / tèrbola, sota cels terribles i propers... / Abril que fas florir les roses i els llores, / dóna dies ben clars a la meva tristesa!”*

9

Les circumstàncies adverses que rodejaren la vida del poeta de Lleida ajudaren a sedimentar en la seva ànima un sentiment personal fonamental de melangia o tristesa difusa, ombrívola, persistent que impregna tota la seva producció poètica, a causa, potser, de la mancança d’una felicitat anhelada, però mai abastada del tot en aquest món.

D'aquesta felicitat negada al poeta en foren petits besllums les curtes treves de gaudiment estètic atorgades al poeta per l'acordat consens de la seva ànima amb els esdeveniments ambientals de la natura, la realitat joiosa i gratificant d'una amistat i d'una presència, en particular, femenina, en els anys de prostració al sanatori d'Olena, i l'anhel i l'esperança d'una immortalitat alliberadora dels condicionaments dolorosos de la vida, garantida pel pressentiment de la presència embolcalladora d'un Misteri transcendent i benèvol.

“SOBRE LES BRANQUES QUE S'ALLARGUEN, QUASI MORTES, / O SOL D'OCTUBRE, MELANGIOSA DELÍCIA, / TU PORTES / A LA SEVA TRISTESA LA PÀL·LIDA CARÍCIA / D'UNA ESPERANÇA.”

Adés era l'ambient i l'aire tebi d'un mes d'abril en plena primavera el que atorgava al poeta una treva de benaurança. Ara és el sol melangiós d'octubre el que, com a les branques quasi mortes de l'arbre, porta “a aquells que han viscut sense amor, / els covards, els malalts, d'una altra joventut / l'enyor”, i la pàl·lida carícia d'una esperança o tal vegada només el miratge que arriba per a ells una altra primavera, un possible i desconegut amor.

10

Poema (43), BON DIA D'OCTUBRE, 16 d'octubre, 1938 (pàgs. 56-57).

“Sobre les branques que s'allarguen, quasi mortes, / o sol d'octubre, melangiosa delícia, / tu portes / a la seva tristesa la pàl·lida carícia / d'una esperança. / Tu, per als seus sentits ja gairebé acabant-se, / l'antiga meravella / d'una llum d'or, d'un aire suau, refàs, més bella, / com per fer-les morir més amb recança. / ¿Pensen, al teu escalf, que una altra primavera / ja arriba, i que l'hivern, cridat per tants avisos, / sols era / la sorpresa de plata dels primers dies grisos? / Ànima abrupta / de les arrels, que guardes dintre teu, incorrupta, / l'anhel de viure enlaire, / ¿no veus els núvols tebis que passen, a mig aire / d'un cel on l'última oreneta dubta? / Ara és el temps que a aquells que han viscut sense amor, / els covards, els malalts, d'una altra joventut / l'enyor / els pren. I trèmuls, com si no haguessin viscut / més que dins seu, / tornen al somni tèrbol

d'un vell abril, més lleu / ara, sol llangorós. / Ah, si encara l'amor, prop de l'hivern, els fos / daurat com tu, dia feliç i breu!"

Induïts, per tant, per aquest portent de la natura, molts homes “tornen al somni tèrbol d'un vell abril, més lleu ara”. Tanmateix el poeta que desitjaria que “encara l'amor, prop de l'hivern, els fos / daurat com (aquest) dia feliç i breu” d'octubre, sap per experiència que aquest no és més que un miratge de la natura i que el primers avisos dels dies grisos de l'hivern de la vida avisen ja de la imminència d'una mort inevitable i frustradora de totes les petites expectatives d'aquest món.

La ciutat malmesa per la guerra civil

“ARA QUE EL BRAÇ POTENT DE LES FÚRIES ATERRA / LA CIUTAT D'IDEALS QUE VOLÍEM BASTIR, / (...) PÀTRIA, GUARDA'NS: —LA TERRA NO SABRÀ MAI MENTIR.”

Ara és l'evocació de la seva estimada ciutat de Lleida, el 1939, ocupada i emmordassada per les tropes franquistes, la que embarga l'ànima del poeta de tristesa, encara que esperançada.

Poema (50), LA CIUTAT LLUNYANA, 1939 (pàg. 69).

“Ara que el braç potent de les fúries aterra / la ciutat d'ideals que volíem bastir, / entre runes de somnis colgats, més prop de terra, / Pàtria, guarda'ns: —la terra no sabrà mai mentir. / Entre tants crits estranys, que la teva veu pura / ens parli. Ja no ens queda quasi cap més consol / que creure i esperar la nova arquitectura / amb què braços més lliures puguin ratllar el teu sòl. / Qui pogués oblidar la ciutat que s'enfonsa! / Més llunyana, més lliure, una altra n'hi ha, potser, / que ens envia, per sobre d'aquest temps presoner, / batecs d'aire i de fe. La d'una veu de bronze / que de torres altíssimes s'allarga pels camins, / i eleva el cor, i escalfa els peus dels pelegrins.”

Esfondrada per la fúria i pel braç potent de l'invasor i ocupant la ciutat d'ideals que es volia bastir, “entre runes de somnis colgats” i “entre crits estranys” (repressió de la llengua nativa i imposició oficial de la castellana en les escoles, institucions i mitjans de comunicació), el poeta de Lleida, fidel a la terra que

mai no menteix, creu i espera la nova arquitectura d'una ciutat "més lliure" que ens envia per sobre aquest temps presoner batecs d'aire i de fe per bastir-hi de nou, amb llibertat, els ideals i els somnis, ara colgats entre runes per la prepotència cega dels vencedors. Aleshores la veu de bronze que de torres altíssimes (la de les campanes de la Seu Vella) s'allargarà, altra vegada, pels camins de l'horta i pels carrers i teulats de la ciutat, elevarà el cor i escalfarà els peus dels pelegrins que tornin de l'exili a la Lleida recuperada de l'ocupació i de l'esfondrament.

Evocació nostàlgica de la Lleida de la seva infantesa

"SÉ UNA CIUTAT, MOLT LLUNY D'AQUÍ, DOLÇA I SECRETA, / ON ELS ANYS D'ALEGRIA SÓN BREUS COM UNA NIT; / ON EL SOL ÉS FELIÇ, EL VENT ÉS UN POETA, / I LA BOIRA ÉS FIDEL COM EL MEU ESPERIT"

Adés era la realitat tràgica de la ciutat malmesa per la desfeta de la contesa civil la que omplia de recança i esperança l'ànima del poeta. Ara és l'enyorança de la ciutat nativa dels anys de la seva infantesa, provinciana, familiar, petita, la que embarga de nostàlgia la seva ànima.

12

Poema (51), MOLT LLUNY D'AQUÍ, 12 de juny, 1939 (pàgs. 70-71).

"Sé una ciutat, molt lluny d'aquí, dolça i secreta, / on els anys d'alegria són breus com una nit; / on el sol és feliç, el vent és un poeta, / i la boira és fidel com el meu esperit. / L'Orient hi deixà la seva sang de roses, / la mitja lluna càlida del seu minvant etern / i, enllà d'un gran silenci de persianes closes, / un riu profund que corre per una nit d'hivern. / Als seus vells carrerons, plens de fervor, arriba / jo no sé de quins segles un gris d'amor i encens; / el so de les campanes hi té una ànima viva / i el seu batec és lliure com el del cor dels nens. / Allí, més bells encara que els parcs en primavera, / els camps humils i alegres s'obren al capaltard; / en el seu gran repòs l'ànima es fa lleugera / com enmig de la vasta paciència del mar. / Res no crida el meu cor amb més tendresa, ara, / que aquells camins fondals de xops i de canyars. / El seu record fa un ròssec de

recaença al meu pas; / torna a la meva espatlla la mà greu del meu pare.”

En Màrius Torres és el poeta de l’enyorança nostàlgica d’un passat més o menys feliç i idealitzat pel poeta. Aquesta memòria més o menys idealitzada de llocs, de persones i temps passats segurament ajudaren a redimir i alleugerir la seva ànima dels sofriments i de les angoixes d’un present malaurat, el de 1939, marcat per tantes circumstàncies doloroses (malaltia, separació dels seus familiars, exiliats a França, esfondrament dels ideals patris), que envoltaren els últims anys del poeta.

**“...PER QUÈ HAS FET, O DIVÍ PARE DE LA IRONIA, / TAN BELLS
ELS SENTIMENTS HUMANS? / ¿TAN DOLÇA LA TRISTOR, TAN
RARA L’ALEGRIA / QUE MOR ABANS?”**

Aquesta tendència, quasi irresistible, a refugiar-se en els records d’un passat més feliç, fugint, potser, d’un present malaurat i d’un futur incert i perillós, és la que expressa també el poeta en el poema (52), ”¿Por qué é triste una fonte que secou? ¿E o sol quando anoitece?”, (Teixeira de Pascoaes), 18 juliol, 1939 (pàgs. 71-72).

“¿Per què és trista la font que s’ha estroncat / i el sol quan va a la posta? / ¿És que més que el futur, Déu meu, em costa / rendir-te el meu passat? / Si et sacrifico l’ímpetu de la meva esperança, / si el meu timó sols navega al teu vent / ¿per què l’ala més lleu d’una recaença, / folla igualment, / voldria sempre dur la meva nau enrera, / cap al país perdut / on són joves les fonts i el sol tot just nascut? / ¿Què val el que m’espera? / No sóc avar sinó del que he viscut / Però l’oblit esborra la llum de cada dia. / Si en l’ànima més feta al teu servei / el teixit més subtil d’orgull i melangia / encara és rebel·lia / contra la teva llei, / ¿per què has fet, o diví Pare de la ironia, / tan bells els sentiments humans? / ¿tan dolça la tristor, tan rara l’alegria / que mor abans? / ¿Per què els poses tan dins de l’ànima que ens costa / creure en el seu pecat? / ¿Per què és bella la font que s’ha estroncat / i el sol quan va a la posta?”

Reconeix el poeta que deixar-se aclaparar, en excés, per la recança i nostàlgia del passat és malfiar-se de Déu que, molt sovint, ens mena, obscurament, vers un futur imprevisible a través d'un present esquerp. Cal fiar-se, doncs, de Déu i saber-se despullar de tota recança del passat deixant-se endur pel vent o voler de Déu vers un futur imprevisible tot i acceptant la condició caduca de la nostra persona i vida.

“O TEMPS MESCLAT D'ENYORAMENT I D'ESPERANÇA / QUE ARRIBES COM UNA ALA FINS AL FONTS DEL MEU COR!”

La primavera, ”temps mesclat d'enyorament i d'esperança”, avança imparabile i arriba “com una ala fins al fons del cor” del poeta, malgrat les resistències de “les nits tan vastes, on regna el vent del nord”, que porta, encara, ”un bes d'hivern a cada branca nua”. I és que la vida sempre sobreviu i venç la mort. Cal, doncs, abandonar-se a l'esperança de recomençar-la sense recances d'altres primaveres definitivament passades.

14

Poema (53), abril-agost, 1939 (pàg. 73).

“¿Qui sabrà mai els anys del somriure del món? / Alada, sobre un fang amargament pregon, / la primavera, verge nova d'amor, avança. / O temps mesclat d'enyorament i d'esperança / que arribes com una ala fins al fons del meu cor! / Però les nits tan vastes, on regna el vent del nord, / porten un bes d'hivern a cada branca nua / i les arrels es corben a l'ombra blava i crua / dels capvespres, profunds com els ulls d'un infant! / Ara que tot reviu sense records, si l'aire / pogués, com una boira més, endur-se enlaire / totes les primaveres que fan vell el meu cant!”

Natura i món interior

Si bé els nostres sentits corporals són les finestres que ens obren al món real i objectiu de la natura, els sentiments que uns mateixos esdeveniments naturals susciten en la nostra ànima són diversos segons en sigui l'estat íntim.

Poema (77), FINESTRA, maig, 1941 (pàg. 99).

“Quan passa una oreneta, i dins meu hi ha un cel clar, / sembla que voli endins de la meva alegria; / però si passa quan dins meu no hi ha un bon dia, / ai, que lluny va!”

“FRESCOR TÈBIA, OMBRA BLANCA, / POMA D’OLOR EN UN VELL CALAIX DE ROBA BLANCA.”

Entre els records nostàlgics gratificants de persones amigues que prodigaren al poeta malalt la seva companyia i tendresa volem consignar aquí aquest retrat deliciós, amable, sensible del doctor en Josep Saló, persona bona i sol·lícita que tingué cura mèdica del poeta en els anys de la seva estada al sanatori d’Olena.

Poema (83), RETRAT, Al doctor Josep Saló, 25 d’octubre, 1941 (pàg. 104).

“Frescor tèbia, ombra blanca, / poma d’olor en un vell calaix de roba blanca. / Infant que sap saltar la tanca. / Fressa de rusc al ple. / Damunt la terra càlida de juny, el vent serè. / Aigua beneïta, pa morè. / Bàlsam. Mans de germana / òrfena, un poquet més gran. / Campana d’àngelus que es va elevant... / La bona terra per la santa grana.”

15

La nit: temps i espais privilegiats per a la meditació transcendental sobre la condició humana

“HOME, SIGUES PRUDENT. AMB LA TEVA MESURA, / NI ET POTS MESURAR TU, NI ESTRÈNYER L’UNIVERS.”

La nit, silenciosa i fosca, és, per al poeta de Lleida, el temps i l’espai privilegiats que propicien la meditació transcendental sobre la condició metafísica i existencial de l’home. Alhora, la seva vastedat i profunditat enfront de la finitud humana es converteixen en la referència o xifra del misteri infinit que envolta i sosté l’home i el cosmos.

Poema (22), PARAULES DE LA NIT, febrer, 1937 (pàg. 32).

“Home, sigues prudent. Amb la teva mesura, / ni et pots mesurar tu, ni estrènyer l’Univers. / Fusta en la meva mar, ombra en el meu esmerç, / limita’t a la llei de la teva natura. / Alça, si et plau, els ulls en la tenebra, vers / els estels que clivellen la

*meva carn obscura. / Compara't al seu brill, i pensa, criatura,
/què val un ideal, una llàgrima, un vers.”*

D'una banda, la vastedat i la profunditat de la nit i del firmament clivellat d'estels inassequibles són un revulsiu per a la descoberta de la petitesa i finitud de la criatura humana. D'altra banda, però, des del pressentiment que la nit propicia, aquesta es converteix en referència o xifra del misteri infinit que ens embolcalla.

*“Mes no et torbi l'esclat de la meva grandesa (parla la nit). /
Cada flor té un perfum, i cada ànima pesa / en el fons del meu
cor on l'etern és present. / Que la meva amplitud et doni
confiança / en el braç que ens sosté, en la roda que avança / i
en el Sol que veuries si jo fos transparent.”*

És el pressentiment que té la raó poètica, intuïtiva i cordial, de la presència en el món del Transcendent diví, pressentiment que precedeix, sosté i mou tota posterior especulació de la raó filosòfica. Hi ha aquí en esboç l'argument tradicional de l'existència de Déu a partir de la grandiosa realitat i ordenació del cosmos i de la finitud i de l'excel·lència, alhora, de l'ésser humà.

LA NIT “ENVIA A CADA COR UN SOMNI MÉS BELL QUE CAP MATÍ.”

Aquí, en canvi, poema (26), LA NIT DELS VAGABUNDS, octubre, 1937 (pàg. 36), la nit amb els seus somnis ens enganya, perquè “per haver-nos, envia / a cada cor un somni més bell que cap matí”. “(...) Com una lloba en repòs (...) salta del cel al món, i fa la seva presa / en nosaltres, els pobres vagabunds dels camins...”.

*“No és que nosaltres, en la fosca nit, fem via / cap al llum
vacil·lant i llunyà d'un destí. / És que la nit cruel, per haver-
nos, envia / a cada cor un somni més bell que cap matí. / Ella,
que dels llumets d'un llogaret mesquí / ens fa un palau d'encís
a cada llunyania / i ens enganya, sabent que som febles, així,
/ amb el nostre desig per tota companyia. / I, freda, ens mira.
Com una lloba en repòs / allarga per l'espai la corba del seu*

cos, / elàstica, lluent, plena de reialesa; / fins que, dreçant-se amb l'urc dels vells monstres divins, / salta del cel al món, i fa la seva presa / en nosaltres, els pobres vagabunds dels camins..."

Però, ens preguntem, ¿som només pobres vagabunds dels camins del món, sense un destí cert i real, enganyats pels nostres somnis i presa fàcil i ineludible dels nostres desitjos i il·lusions? ¿No és la vida més que un somni la correcció dràstica del nostres somnis de nit?

"ILLA QUE FLOTES / EN UN MAR DE SILENCI / —COR MEU EN VETLLA!"

El cor en vetlla del poeta, "illa que (flota) en un mar de silenci", sent, en la nit, damunt d'ell la pesantor de la vida en el cos i demana una ruixada d'aigua de les altes estrelles que el desarrelin de l'alveol d'argila del seu cos feixuc. Cos feixuc i cor o esperit lleu i alat que malda per emprendre el vol cap a les altures i deslliurar-se, d'una vegada per totes, de la feixuguesa del cos material: Ecce homo. Heus aquí el que és l'home en la tradició platònica que el nostre poeta comparteix absolutament.

Poema (44), ENTRE L'HERBA I ELS NÚVOLS, març-octubre 1938 (pàgs. 59-60).

"La nit"

"Illa que flotes / en un mar de silenci / —cor meu en vetlla! / Nit suau, els teus passos / pesen i me l'enfonsen. / Còdol anònim, / sota una onada d'ombra... / Oh, desarrela'm / de l'alveol d'argila, / aigua d'estrelles altes!"

Mentrestant, en la nit silenciosa, el poeta percep la seva ànima com una llacuna agitada pels sentiments més contraris:

"A la llacuna / la nit sembla més àvida / d'ombres, de gèrmens. / L'aigua bat en silenci; / la meua ànima és aigua."

I ocells cantadors vénen a trobar-lo en el somni alimentant l'esperança que sovint crema sense aparent resposta enmig del silenci més aclaparador:

“Jo somniava / rossinyols, cadernereres... / Ocell que cantes, / ara que no somnio, / ¿com has pogut trobar-me? / Com la falena / ve de lluny a la flama, / els ulls atònits / de la meua esperança / es cremen en la fosca.”

“SI EL SILENCI TINGUÉS UNA ÀNIMA (...) / (...) EN LA NIT DELS JARDINS, / ENCARNADA EN EL CERCLE MÉS ÍNTIM D’UNA ROSA, / SENTIRIA ELS ESTELS TAN ENLLÀ! (...)”

¿Podem demanar més finor poètica que la que ens ofereix el poeta en aquests versos?:

Poema (45), SILENCI EN UN JARDÍ, 4 desembre, 1938 (pàg. 62).

“Si el silenci tingué una ànima, que endins / viuria del seu cos! En la nit dels jardins, / encarnada en el cercle més íntim d’una rosa, / sentiria els estels tan enllà!(...)”

En la nit màgica dels jardins, potser sí que el silenci té una ànima encarnada en el cercle més íntim d’una rosa!

18

“QUAN ELS RECORDS (...) / BROLLEN, JOIOSOS I REVOLTS, / ELLA ESCOLTA, AMB UNS ULLS DE NIT DE PRIMAVERA / QUE ESCOLTA EL CANT DELS ROSSINYOLS.”

Aquests “ulls de nit de primavera” propicien més que els altres el retorn dels records del passat, transfigurats per la llum del propi esperit sublimat pel silenci i la pregonesa de la nit.

Poema (76), març, 1941 (pàg. 99).

“Quan els records, sovint, venint de molt enrera, / brollen, joiosos i revolts, / ella escolta, amb uns ulls de nit de primavera / que escolta el cant dels rossinyols. / I així com, rossinyols, en la vostra dolcesa / alguna cosa és de la nit, / els seus records fan llum de la que ella té encesa / des d’infant, dins de l’esperit.”

“LA NIT ÉS UN PALAU A LA TEVA MESURA, / ÀNIMA EN VETLLA, VASTA COM CAP ARQUITECTURA.”

La vastedat de la nit és l’habitable adient a la mesura de l’ànima que, en vetlla, pensa i s’endinsa en el seu propi quasi

infinít interior, abastador de “—llunyanies de pau, —llunyanies d’amor.”

Poema (79), 14 juliol, 1941 (pàgs. 100-101).

“La nit és un palau a la teva mesura, / ànima en vetlla, vasta com cap arquitectura. / Tota distància cap al teu interior / —llunyanies de pau, —llunyanies d’amor.”

El quasi infinit del firmament que, en la nit, tanca els ulls per a sentir als polsos el batec dels somnis que la vida dels homes eleva des del món, invita el poeta que clogui també els ulls de la seva ànima per escoltar bategar dins d’ella “el repòs de la mort i el silenci de Déu”.

“L’infinít ha tancat els ulls, i sent, als polsos, / un batec suavíssim, fet dels somnis tan dolços / que eleva en aquesta hora la vida d’aquest món. / Un trèmul pes d’estrelles descendeix al seu front. / Tanca també tu els ulls i adorm-te en la pau clara, / ànima en vetlla, ànima en servitud encara; / i escolta bategar, com en somnis, dins teu, / el repòs de la mort, el silenci de Déu.”

En la pau i el recolliment que instaura la nit, l’ànima en vetlla del poeta, malgrat que encara sotmesa a la servitud del cos material, si clou els ulls i l’oïda al brogit d’aquest món pot percebre dintre seu un repòs semblant al que segueix a la mort i el silenci que endevina la presència callada de Déu.

“ARA, LA NIT S’ACOSTA / TANT, AL FONS DEL MEU COR, / QUE EL SEU SOMRIURE SEMBLA UNA RESPOSTA / —UNA RESPOSTA QUE DIGUÉS: ESTEM D’ACORD—”

Com ja hem constatat, la nit, com a espai i temps privilegiats per a les vivències transcendents, desvetlla en l’ànima del poeta qüestions i preguntes metafísiques i existencials que des de sempre han agitat la ment i el cor de poetes i filòsofs. Són les intuïcions i les raons del cor, que diria Pascal, que la raó científica-geomètrica, sovint, desconeix o no pot demostrar, però que la raó poètica-cordial pressent ser vitals per a donar sentit ple a la vida dels homes. I és que en el clima de confiança íntima de la nit, aquesta s’agermana talment amb el cor de l’home que li

revela misteris, necessitats i anhels que la raó abstracta-geomètrica jamai podria sospitar ni resoldre.

Poema (80), NIT D'AGOST, 17 d'agost, 1941 (pàg. 101).

“Ara, la nit s’acosta / tant, al fons del meu cor, / que el seu somriure sembla una resposta / —una resposta que digués: Estem d’acord. —Però la ment ignora / a què em respon així... / —Oh calla, dolça nit enganyadora; / ¿no és cert que ara de tot em diries que sí?”

“L’ESTRANYA VOLUPTAT D’ANAR A FONTS (EN LA NIT) S’EXACERBA, / I LA PAU DE L’ABISME ENS VA COBRINT...”

I és que, com diu bellament el poeta, en el poema (89), A LA NIT, 15 febrer, 1942 (pàg. 114), en la nit, “L’estranya voluptat d’anar a fons s’exacerba, / i la pau de l’abisme ens va cobrint...”. Incitats per la seva pau i pel seu silenci, la reflexió que propicia ens submergeix en l’abisme de nosaltres mateixos i en el misteri transcendent del món que ens envolta.

20

“És l’instant que el teu peu, transparent i glaçat, / pesa, damunt del cor que flota, desvetllat... / L’estranya voluptat d’anar a fons s’exacerba, / i la pau de l’abisme ens va cobrint... Ah, prest / vola, silenciosa, entre els estels i l’herba, / esquerpa verge en ruta cap a un etern oest.”

La presència de la dona en la poesia d’en Màrius Torres

La presència, la tendresa, la mirada, la delicada i fràgil bellesa de la dona estimada també representa i alena un hàbit d’alteritat transcendent i plenificant en l’obra poètica d’en Màrius Torres.

“(…) COM UN CEL DESEMBOIRAT I RAS / LA TEVA MIRADA ÉS TAN BELLA / QUAN EN TOT L’INFINIT DEL SEU CAMP NO HI HA PAS / CAP MÉS PRESENCIA QUE LA D’ELLA.”

Així, en el poema (17), CANÇÓ A MAHALTA, agost, 1937 (pàg. 27), el poeta evoca l’encís de la mirada, dels ulls de la seva estimada, espill i pantalla dels pensaments, dels sentiments i de les paraules secretes que habiten el misteri de l’ànima femenina.

*“Com una aigua tranquil·la reflecteix, cap al tard, / els núvols,
els cignes i els saules, / jo veig passar pel llac profund del teu
esguard / l’ombra de les teves paraules. / Fins la paraula més
difícil, els teus ulls / que fàcilment saben donar-la! / Quan, al
fons dels silencis, la busques i et reculls, / la teva mirada ja
parla. / Per això quan, abans de deixar-me, somrius, / emmudits
els llavis de rosa, / al mirall dels teus ulls el mot que ja no dius
/ insinuar-se encara gosa. / I també com un cel desemboirat i
ras / la teva mirada és tan bella / quan en tot l’infinit del seu
camp no hi ha pas / cap més presència que la d’ella.”*

I encara, poema (20), CANÇÓ A MAHALTA, 15 desembre, 1938 (pàg. 30):

*“—Tu, que sempre m’aculls / amb una mirada tan alta, /
digues: ¿de quin color són els teus ulls, / Mahalta?—”*

**“(…) AIXÍ T’ESCAU LA MELANGIA / TAN DOLÇAMENT, / QUE PER
RENDIR-ME NO ET CALDRIA / MÉS ORNAMENT.”**

Ara és la melangia que beslluma el rostre de la dona estimada la que es converteix en còmplice de la que amara l’ànima del poeta. Aquest sentiment de tristesa difusa i persistent davant l’efímera consistència de les coses de la vida i de la vida mateixa i, en particular (és el cas del poeta), del seu amor vers la persona estimada, impedit per la malaltia d’ambdós, és, com ja hem constatat amb anterioritat, una constant en l’expressió poètica d’en Màrius Torres.

Poema (18), CANÇÓ A MAHALTA, setembre, 1937 (pàg. 28).

*“Com la boirina que s’aclofa / quan ve la nit, / o com la rima
d’una estrofa / sense sentit; / com una cinta de coqueta / en un
mirall, / o com el vol d’una oreneta / sobre la vall; / com una
mica de música / quan ve la son, / o com la molsa que a la pica
/ cria la font; / així t’escau la melangia / tan dolçament, / que
per rendir-me no et caldria / més ornament.”*

**“COM DOS INFANTS QUE VAN PER UN BOSC DE RONDALLA, /
AGAFADES LES MANS I ELS CORS, / SEGUIM UN CAMINET QUE
ENTRE JARDINS DAVALLA / CAP AL PAÍS DELS TEUS RECORDS”**

Melangia que suscita, sobretot, el record de persones, de llocs, de moments feliços del passat als quals el poeta retorna repetidament en altres poemes i en el següent, en el qual evoca nostàlgicament la memòria de la seva infantesa en la seva Lleida nativa.

Poema (21), CANÇÓ A MAHALTA, setembre, 1937 (pàgs. 30-31).

“Com dos infants que van per un bosc de rondalla, / agafades les mans i els cors, / seguim el caminet que entre jardins davalla / cap al país dels teus records. / Anem a una ciutat pintada en gris i en rosa, / poblada de rostres amics, / on un somni vençut, però immortal, reposa / sota nobles porxos antics. / On la Felicitat i la Malenconia / volen de cor a cor ensems, / i sembla que la pau humil de cada dia / dugui la pàtina del temps. / On, en interiors de secreta elegància, / fermenta el perfum de les flors, / i guarden els divans, amb lloable constància, / la jove empremta del teu cos. / On, al cor de la nit, quan el silenci es glaça, / vibra l'ànima dels retrats, / i pels llargs corredors cruix dolçament la passa / dels morts encara no oblidats.”

22

Records nostàlgics d'un seu amor d'infant, de la ciutat nativa pintada en gris i en rosa, dels rostres amics, dels nobles porxos antics damunt dels quals estava bastida la seva llar familiar, de les figures dels seus avantpassats, ja difunts, però encara presents en la memòria dels vius i en els retrats penjats a les parets de casa.

Fins aquí els records transfigurats d'una infantesa i d'una ciutat que bé podem identificar amb la seva Lleida nativa, la qual a partir d'aquest moment, en el poema, per obra i art de la imaginació del poeta, es transforma en la ciutat marina (potser una població de la costa tarragonina on les famílies benestants d'aleshores, entre elles la del poeta, estiuejaven), amb platges clares i amb una barca a punt per endur-se'n els joves amics a països llunyans i mítics on la infantesa i l'amor pur i infant són feliços i perennes.

“On tot és net, i riu la mar a les finestres, / i el sol és alt i molt segur. / On les platges, cenyides d'assutzenes silvestres, / són

clares i esquerpes com tu. / Allí una barca antiga, que un vell patró governa, / rellisca, mansa, mar endins, / i et porta, sempre infant, cap a la pàtria eterna / de les sirenes i els dofins.”

Enmig d'aquest mar d'insomni que abasta les riberes d'un més enllà que ultrapassa la fugacitat i la ferida del temps, batega en el cor del poeta l'anhel d'un amor infant, feliç i perenne. I demana a l'amiga que comparteix amb ell els mateixos somnis de fugida de la transitorietat del temps que li deixi lloc en la barca que els conduirà a la pàtria antiga de les sirenes i els dofins.

“—I clous els ulls. ¿Retrobes, en la mar de l'ensomni, / la barca que et torna a buscar? / Ah, no em deixis en terra! Fes-me lloc al teu somni, / Mahalta! Sóc el teu germà!—”

“JO QUE NO L'AIMO GAIRE, LA VIDA DEL PASTOR, / ARA QUE M'HE ADONAT QUE ET DOL QUE LA BESCANTI, / (...)NO M'HAURIA DOLGUT (...) DE SER UN PASTOR FIDEL COM ELS DE L'ANTIGOR, / ENAMORAT, PARLANT EN VERS I BON MINYÓ / (...) SI TU EM FOSSIS CLOÉ, O AMARIL·LIS, O AMINTA.”

Estimar és complaure la persona estimada encara que sigui contrariant els propis gustos perquè la seva existència i felicitat és el que l'amant vol per damunt de tot.

Poema (28), SONET PROPICIATORI a una amiga que havia estat pastora, 5 de desembre, 1937 (pàg. 38).

“Jo que no l'aimo gaire, la vida del pastor, / ara que m'he adonat que et dol que la bescanti, / ara la vull cantar; i encara que t'espanti, / jo que no l'aimo gaire, jo que no l'aimo, no, / no m'auria dolgut, Teòcrit ajudant-hi, / de ser un pastor fidel com els de l'antigor, / enamorat, parlant en vers i bon minyó, / tant, almenys, com Mirtil, o Dafnis, o Melanti. / I encara ara em plauria, amb un vell flabiol, / de refilar pels brucs la seva cançó extinta, / si tu em fossis Cloé, o Amaril·lis, o Aminta. / Cridaria els ramats a la posta del sol ... / I els tímids cervatells, al cor de les muntanyes, / dreçarien atentament les seves banyes.”

“(…) SI ARA ESTENGUÉS ELS BRAÇOS EN LA FOSCA, PODRIA / AGOMBOLAR-TE ENCARA, SOMNI DE CADA DIA. / PERÒ JA NO HI SERÀS QUAN TORNARÉ A OBRIR ELS ULLS.”

L'evocació en el record de la presència, de la figura, de les mans sobre els seus ulls de la dona estimada, com en un somni que es desfà en desvetllar-se el somniador, és un signe més de la fragilitat i inaprensibilitat de les coses que més estimem en la vida, àdhuc de l'amor, sobretot, en circumstàncies com les que rodejaren el poeta.

Poema (30), PRESENCIA, gener, 1938 (pàg. 40).

“Com si les teves mans sobre els meus ulls, encara / poguessin, com antany, aturar-se amb amor / em plau, quan penso en tu, de tancar els ulls. Sonor, / el teu record es mou en la penombra clara... / Torno a sentir els teus passos allà lluny, en la llum. / En mesuro, amb el to i el ritme, la distància. / Ara t'atures, prop. Aspiro, rosa rànica, / una ràfega ardent del teu antic perfum! / Els records, els sentits, tota la meva vida, / callen, davant l'angoixa vigilant de l'oïda / que et persegueix en el silenci on et reculls. / Si ara estengués els braços en la fosca, podria / agombolar-te encara, somni de cada dia. / Però ja no hi seràs quan tornaré a obrir els ulls.”

24

“(…) EN MI, LA SEVA JOIA (la de l'amor) FA UNA CLAROR DE LLUNA.”

Per això el poeta reconeix que, a causa de les circumstàncies adverses en què ha discorregut la seva vida, el seu amor a la dona estimada no ha estat d'esplendor i de plenitud de sol, sinó de tènue claror de lluna, és a dir, de tast, només, d'un amor imaginat i anhelat que hagués pogut ser però que ja no serà, deixant en la seva ànima una tristesa dolça que no és més que una alegria feble.

Poema (44), ENTRE L'HERBA I ELS NÚVOLS, març-octubre, 1938 (pàgs. 58-59).

“L'amor”

“El teu nom omple / de sol els braços trèmuls / dels qui t'acullen. / En mi, la seva joia / fa una claror de lluna. / Pel teu somriure, / calma llacuna, vaga / la Malfiança. / Com la vela molt rígi-

*da / d'una barca molt lenta ... / ¿Com la tristesa / cor endins
és tan dolça? / És com seria / una alegria feble / —si no fossin
les llàgrimes—.”*

La nostàlgia d'un tal amor, doncs, produeix en l'ànima del poeta una tristesa dolça perquè l'anhel ardent de la seva possessió i fruïció no deixa de ser un cert tast d'un bé desitjat que, malgrat tot, li manca.

**“IGUAL COM A L'AMOR, EN UNA HORA MÉS VIVA, / S'ACOSTEN
ELS DESIGS, SOMRIUEN I SE'N VAN, / DEIXANT NOMÉS LA LLUM
D'UN SOMRIURE QUE ARRIBA, / ELS ROSTRES EN ELS SOMNIS
S'ESVAEIXEN, CANTANT.”**

La mateixa evanescència de l'amor somniat, però no abastat, esdevé amb els rostres d'éssers estimats ja desapareguts que d'alguna manera continuen presents en els nostres somnis en una mena de comunió misteriosa amb els vivents que no es pot definir.

Poema (47), ELS ROSTRES EN ELS SOMNIS, 16 desembre, 1938 (pàg. 64).

25

*“Igual com a l'amor, en una hora més viva, / s'acosten els
desigs, somriuen i se'n van, / deixant només la llum d'un
somriure que arriba, / els rostres en els somnis s'esvaeixen,
cantant. / Fosc entre dues llums, un silenci separa / els meus
sentits que dormen del sentit del seu joc. / Ells parlen una
llengua misteriosa i clara; / quan jo els parlo, somriuen, de no
entendre'm tampoc. / O rostres, ¿què ens uneix, a través la
tenebra? / El meu cor ve a vosaltres, àgil i com amb febre, / i
mai no us veu els ulls ni us pot comprendre els mots. / Hostes
alats, llanternes de la meva alegria! / ¿Per què no sou mai
tants com el meu cor voldria, / si quan en veniu molts no tinc
cor per a tots?”*

**“(…) QUAN ESTENC UNS DITS DE TENEBRA I DE GLAÇ / FINS
AL LABERINT D'ÒRBITES D'AQUESTA NIT SERENA, / PUC
ESCRIURE, AMB ELS ASTRES MÉS LÍMPIDS I MÉS ALTS, / LA
JOIA DE L'AMOR QUE ENS FA SENTIR IMMORTALS.”**

Alliberada i purificada l'anima del poeta d'altres amors, minúsculs i caducs, la seva vida se sent finalment curulla de la Llum i de la Joia d'Amor inextingibles que resplendeixen en les estrelles.

Ens preguntem: ¿Què són aquesta Llum i aquesta Joia d'Amor d'absoluta transcendència que omplen definitivament de segura confiança l'ànima del poeta?

El poeta ens respon que si aixeca l'esguard i el dit vers el laberint d'òrbites que en el firmament clivellat hi tracen els estels, pot escriure amb el astres més límpids i més alts, com amb un alfabet immens i prodigiós, el nom d'aquesta Llum i Joia de l'Amor que el fa sentir immortal.

Poema (46), JOIA D'AMOR, a la Maria, 1937-1938 (pàg. 63).

“Si tingués tantes ànimes com estrelles la nit / i cada una em fes llum en una amor distinta, / ni jo ni les amors, errants per l'infinit, / no faríem durar l'última estrella extinta ... / Ara, tenint una ànima per una amor només, / sé que puc viure encara quan ja no hi hagi estrelles, / perquè la meva vida, solitària com és, / és plena de la Llum que resplendeix en elles. / Joia d'Amor, tu dones als nervis del meu braç / la força radiant que als miracles ordena! / —Si, quan estenc uns dits de tenebra i de glaç / fins al laberint d'òrbites d'aquesta nit serena, / puc escriure, amb el astres més límpids i més alts, / la joia de l'Amor que ens fa sentir immortals.”

26

“(...) EL TEU ADÉU EN MI / M'ATANSA AL TEU RECORD AMB LA DOLÇA TEMENÇA / D'ENTRAR TOT SOL EN UN JARDÍ.”

La presència de l'amiga estimada omple de companyia i de felicitat l'ànima del poeta. El seu adéu i la seva absència, en canvi, el fan adonar de la seva solitud i desemparament.

Poema (64), CANÇÓ A MAHALTA, 1939 (pàg. 87).

“Hi ha un esclat de rosa badant-se en el somriure / que em deixes quan te'n vas, / i un moviment de branca entre dos aires, lliure, / en l'últim zenit del teu braç. / Per això quan ets lluny, i el meu desig et pensa, / el teu adéu en mi / m'atansa al teu record amb la dolça temença / d'entrar tot sol en un jardí.”

“SEDUEIX COM UN BELL PAISATGE / QUE FOS BELL SOBRETOT PER LA CLAROR DEL CEL. / QUI EL TRAVESSA, EN EL SEU PELEGRINATGE, / S’EMPORTA ENDINS DELS ULLS UNA RESPLENDOR FIDEL.”

L’encís poderós de la dona estimada i, en particular, la lluminositat del seu rostre i esguard colpeix i sedueix, una vegada més, la sensibilitat del nostre poeta.

Poema (74), RETRAT, desembre 1940 (pàg. 97).

“Sedueix com un bell paisatge / que fos bell sobretot per la claror del cel. / Qui el travessa, en el seu pelegrinatge, / s’emporta endins dels ulls un resplendor fidel. / Emanant la gràcia suprema / d’allò que és innocent, i radiant, i nu, / tota la seva vida és un poema / murmurat per un àngel incandescent i bru. / Quan, com fugint de vora nostre, / tanca els ulls, es fa nit en el seu rostre / —i quants estels apunten al fons d’aquella nit!— / Queda un instant llunyana, sola. / Després, torna i somriu. I el seu esguard humit / entorn del cap li encén una aurèola.”

27

“MUTS EN AQUESTES PÀGINES, VERSOS SENSE FIGURA, / SOU IGUAL QUE PAISATGES APAGATS EN LA NIT; / US CAL LA SEVA VEU, AURORA QUE PROCURA / MÚSICA A CADA MOT, ROSTRE A CADA ESPERIT.”

Sense la veu, l’expressió i el sentiment de la rapsoda que els declama i interpreta “muts en aquestes pàgines, versos sense figura, / sou igual que paisatges apagats en la nit”. Els versos cobren vida i es transfiguren quan els diu la veu humana, sobretot la femenina. I és aleshores que en el silenci i en el somriure que segueixen a les seves paraules, es produeix un brill d’esgarrifança que estremeix la pregonesa de l’ànima. És la màgia que resideix en la veu, en el somriure i en el rostre de la dona, transmissors d’emocions anímiques, desvetllades per la bellesa i seducció de la paraula poètica i de la veu humana, sobretot la femenina.

Poema (86), SONET, per a la “liseuse” de la Maria, 5 de gener, 1942 (pàg. 110).

“Muts en aquestes pàgines, versos sense figura, / sou igual que paisatges apagats en la nit; / us cal la seva veu, aurora que

procura / música a cada mot, rostre a cada esperit. / La seva veu, que és com un carboncle, i fulgura / a cada raig de llum que li travessa el pit. / O versos que heu viscut l'instant que transfigura, / no us dolgui de morir, després que ella us ha dit... / El silenci que us pren, és com la deslliurança / d'alguna vida feta per a no viure tant. / I en el mateix somriure que resumeix l'instant, / hi ha en el seu esguard un brill d'esgarrifança / —com, en un violí, al fons de la romança, sentim l'estremiment d'una corda tibant.”

“(…) FELIÇ AQUELL QUI POT, AMB TOTA HUMILITAT, / VIURE EN LA TRIPLE GRÀCIA DE LA SEVA AMISTAT.”

Una mostra més de l'impacte de l'encant femení amb tots els seus matissos i plects en la sensibilitat del poeta de Lleida, és la descripció simpàtica i agraïda que fa de les gràcies femenines de tres amigues en el següent poema.

Poema (87), TRES AMIGUES, A la Mercè, l'Esperança i la Maria, 7 de gener, 1942 (pàg. 111).

28

“La primera és caliu. Com les llars ben cintrades, / és humana per llei, i espurnejant per joc; / alegre, hospitalària, bon company com el foc, / dóna sempre escalfor, i crema de vegades. / La segona és perfum. Com un matí d'abril, / sols per l'olor que en fa sabem les flors que amaga; / té la suavitat del bàlsam per la llaga, / el seu contacte és fresc com un llençol de fil. / I la tercera és resplendor; segons va l'aire, / a vegades és clar de lluna i altres llamp; / sap escurçar els camins, i omplir d'ocells el camp, / i quan ve, sentim sempre que ens arriba d'enlaire. / Felix aquell qui pot, amb tota humilitat, / viure en la triple gràcia de la seva amistat.”

“VORA LA NIT, COM VORA D'ELLA, / EL MISTERI I LA PAU SEMBLEN GERMANS.”

L'evocació, en la nit, de la calidesa d'unes mans femenines sobre els seus ulls endinsa el poeta en el misteri d'amor i de pau que el cor de tot home deleja i del qual la tendresa de la dona n'és l'expressió més perfecta i significativa. I desitjaria que en el

seu traspàs d'aquest món la dolcesa d'unes mans femenines cloguessin els seus ulls de moribund per a percebre dintre seu el tast d'aquest misteri d'amor del qual aquella n'és anunci i preludi.

Poema (90), CANÇÓ, 18 abril, 1942 (pàgs. 114-115).

“El vespre em fa pensar en les seves mans. / Vora la nit, com vora d'ella, / el misteri i la pau semblen germans. / Ara sento als meus ulls, dòcils com dos infants, / les seves mans que tenen un tremolor d'estrella. / —I somnio la mort del primer benaurat / a qui unes mans fidels tancaren les palpebres; / no per l'espant de les tenebres / en l'horrible mirada de la vacuïtat, / sinó perquè una dona pressentí la dolcesa / d'aquells que es queden sols / —voltats d'amor i amb la vida suspesa— a escoltar dintre d'ells el cant dels rossinyols.”

El prodigi d'amor i de dolcesa que conté i pot donar la tendresa de la dona es converteix, en l'ansia del poeta, en pressentiment d'un misteri d'amor i de pau més grans que el poeta endevina i espera. L'esperança, per tant, de no morir del tot també és insinuada en aquest poema del poeta de Lleida tan sensible a aquest tema.

29

“ÉS UNA ONDA DE GRÀCIA I D'HARMONIA / QUE D'ELLA NEIX I QUE ELLA ESCAMPA ENTORN.”

Novament són la gràcia i l'harmonia, l'alegria i la poesia, la llum i la puresa, la felicitat i la pau que resplendeixen i s'escampen de la presència, del somriure i de tota la persona de l'amiga estimada les que corprenen el poeta.

Poema (95), CANÇÓ, novembre, 1942 (pàg. 121).

“És una onda de gràcia i d'harmonia / que d'ella neix i que ella escampa entorn. / Cada cosa s'encén d'alegre poesia, / com si li dibuixés amb foc un nou contorn, / una claror més viva que la claror del jorn. / És l'ímpetu diví de la puresa / que d'ella brolla, sempre renadiu, / i governa al seu volt l'ampla vida sotmesa, / feliç, com un paisatge creuat per un gran riu, / en una pau que creix cada cop que somriu.”

Aquesta presència “àltera” peculiar i inefable de la dona, constatada en els poemes d'en Màrius Torres que hem estudiat,

forma part de l'àmbit general de transcendència i "alteritat" al qual l'home està constitutivament i existencialment abocat i sense el qual l'ésser humà restaria tancat en si mateix, seria un "ipse solus", un eremita fossilitzat i degradat a l'estat d'element purament mineral o vegetal. L'obertura constitutiva i existencial al món de les realitats terrenals (minerals, plantes, animals) i, en especial, al món dels altres éssers humans com nosaltres i, més radicalment encara, al gran Tu diví, possibilita que l'individu humà es desenvolupi com a persona, passi a ser persona "in actu exercito".

L'alteritat real-metafísica-estètica del món dels fenòmens naturals i culturals i, en especial, l'alteritat peculiaríssima de l'ésser humà, en general, i de la dona, en particular, en què l'home es transcendeix per autorealitzar-se com a persona amb la seva ajuda, apunta, finalment, a l'obertura i orientació transcendental i existencial de l'home al fonament últim, que possibilita i relliga la seva persona, és a dir, Déu.

30

Com deia Zubiri: constatem que en el món hi ha coses, hi som nosaltres i els altres éssers personals com nosaltres amb l'ajuda dels quals ens realitzem com a persones. Però, per força d'aquesta realitat i de la lògica, hi ha també el que fa que hi hagi coses, nosaltres mateixos i els altres éssers personals com nosaltres, és a dir, Déu.

Música i transcendència en la poesia d'en Màrius Torres

"LES MANS CÀLIDES I LLARGUES / ARRENQUEN DEL CLAVECÍ / VELLES TONADES AMARGUES / D'ESQUELET DE VIOLÍ."

La força encisadora i evocadora de la música és tema sovintejat en la poesia d'en Màrius Torres, ell mateix executor i assaboridor de la música clàssica al piano.

Així, en el primer poema (1), VARIACIONS sobre un tema de Händel, octubre de 1933 (pàg. 11), de l'edició facsímil de 1992, ens delecta amb aquest delicat poema que fa al·lusió a l'execució d'un motiu de Händel al clavecí:

"Les mans càlides i llargues / arrenquen del clavecí / velles tonades amargues / d'esquelet de violí. / Les mans rellisquen,

*serenes, / amb la mecànica justa / dels dits morts que passen
denes / d'un vell rosari de fusta."*

D'altra banda, apareix, ja aquí, el Màrius Torres poeta del caire decadent i melangiós de la vida i de les realitats d'aquest món.

**"(...) SEVERA I DOLÇA MÚSICA, SEGUEIXES / PER LES ÀNIMES
NOSTRES UN PASSADÍS OBSCUR, / I AMB EL TEU DIT DE FOC
HI DESCobreIXES / L'ESPECTRE DEL PASSAT, EL ROSTRE DEL
FUTUR."**

Amb el següent poema (2), SONATA DA CHIESA (Corelli), setembre 1934 (pàg. 12), el poeta enceta l'argument sobre la qualitat de la música culta d'ésser el vehicle alat i subtil que mena l'ànima de l'home a móns amagats i guardats en l'avenc d'ella mateixa, evocant el passat viscut i anticipant i inventant el futur. Poder màgic el de la música, desvetlladora dels anhels més essencials i transcendents de l'ànima humana.

*"Igual que un raig de sol que, pel cimbori, / penetra dins un
temple, poc a poc, / i cruament senyala, amb el seu dit de foc,
/ els rostres adormits de les verges de vori, / severa i dolça mú-
sica, segueixes / per les ànimes nostres un passadís obscur, / i
amb el teu dit de foc hi descobreixes / l'espectre del passat, el
rostre del futur."*

31

**"ELLA, DIVINA MÚSICA!, EN EL MEU COR PETIT / FA CABRE
L'INFINIT, TRENCADES LES RESCLOSES, / I SE M'EMPORTA
LLUNY DELS NOMBRES I LES COSES, / MÉS ENLLÀ DEL DESIG,
QUASI FINS A L'OBLIT."**

Però la música no solament endinsa l'ànima del poeta pels avencs més recòndits d'ella mateixa, sinó que, a voltes, se l'enduu més enllà del món dels sentits, negant-la en l'oceà sens nombres ni límits de l'infinit, en una mena d'identificació espiritual amb l'U de l'univers, fins a l'oblit de tot desig terrenal i d'ella mateixa. És per aquesta funció catàrtica, alliberadora dels condicionaments de la matèria, del temps i de l'espai que, com diu bellament el nostre poeta, "Ella, divina música!, en el meu cor petit / fa cabre l'infinit, trencades les rescloses, / i se m'emporta lluny dels Nombres i les Coses, / més enllà del desig, quasi fins a l'oblit."

Poema (25), La musique souvent me prend comme une mer!, (Baudelaire), 18 de març, 1937 (pàg. 35).

“En el silenci obscur d’unes pàrpelles closes / que tanca l’Univers en el meu esperit, / la música s’enlaira. — Talment, en l’alta nit, / puja fins als estels el perfum de les roses. — Ella, divina música!, en el meu cor petit / fa cabre l’infinit, trencades les rescloses, / i se m’emporta lluny dels Nombres i les Coses, / més enllà del desig, quasi fins a l’oblit. / Com les algues que avancen en el pit de les ones / entre el bleix de les aigües rítmiques i pregones, / jo vaig música endins, voluptuosament. / I mentre el món es perd, adormit en la platja, / jo somnio —perdut en l’estreta salvatge / dels llavis de l’escuma i dels braços del vent.”

“MÀGIC OCELL! L’HIVERN, VENÇUT PEL SEU ENCÍS, / FA TRES PASSES ENRERA. / QUAN MOR, AMB EL SILENCI JO TORNO, MÉS FELIÇ, DE MÉS LLUNY QUE D’UNA PRIMAVERA.”

A voltes, la música sembla suspendre la fluència irreversible del temps real i cronològic instal·lant l’ànima en un temps immutable, imaginari i feliç, i transportant-la a mons transcendents, més enllà del moment present actual i de la realitat perceptible immediata.

32

Poema (40), COUPERIN, A L’HIVERN, setembre, 1938 (pàg. 53).

“Com un cel blanc, damunt els arbres adormits, / els encongeix les branques, / una mica de fred a les puntes dels dits / ens fa veure les tecles més blanques. / Però en la febre pàl·lida dels teus palmells infants, / ni freda ni poruga / la música comença, i et salta, entre les mans, / un ocell que palpita i que juga. / Màgic ocell! L’hivern, vençut pel seu encís, / fa tres passes enrera. / Quan mor, amb el silenci jo torno, més feliç, de més lluny que d’una primavera.”

El sentiment estètic-metafísic, desvetllat en l’ànima del poeta per la màgia de la música i per obra i art de l’artista-intèrpret, es converteix en el poderós i subtil vehicle que mena l’esperit de l’home vers el sentit més penúltim del món i de l’existència humana.

Com anirem confirmant al llarg d'aquest estudi sobre la poesia d'en Màrius Torres, la intuïció emotiva o raó estètica que s'actua en l'audició de la bona música, de la paraula poètica i, en general, en la contemplació i fruïció de tota creació artística, fa palesa a l'home i en l'home la vigència i l'actualitat perenne d'aquells sentiments i pensaments més essencials i més pregons que sempre han agitat la ment i el cor dels éssers humans.

“ALTIVA, SUPLICANT, LÍRICA, GREU I TOSCA, / SUAU COM UN MURMURI, RÍGIDA COM UN CRIT, / UNA MÚSICA VE DE MOLT LLUNY, EN LA NIT, / FINS A LA MEVA VIDA QUE MADURA EN LA FOSCA.”

La nit, ho hem vist amb anterioritat, és un espai i un temps privilegiats en la vida de l'home i del poeta, perquè propicia la reflexió i les preguntes més essencials sobre la condició metafísica i existencial de l'ésser humà que, com diu bellament el nostre poeta, “madura en la fosca”.

Aquí, poema (41), MÚSICA LLUNYANA, EN LA NIT, 12 de setembre, 1938 (pàg. 54), la nit, la música i l'ànima del poeta s'agermanen en fer-li palès allò que en ell hi ha de més valuós i més perenne, això és, la seva realitat de criatura espiritual i lliure.

“Altiva, suplicant, lírica, greu i tosca, / suau com un murmuri, rígida com un crit, / una música ve de molt lluny, en la nit, / fins a la meva vida que madura en la fosca. / Flueix amb la mesura vivent d'un esperit / que sap el seu camí —si bé no tan llunyana—. / La nit no li fa por. O música, germana / de tot allò que en mi valgui més que l'oblit!”

Tanmateix, la música d'aquest món acaba consumint-se en ella mateixa. És solament l'ànima que persisteix a enlairar-se enduta pel vent del seu anhel de transcendència. Malgrat això, el poeta, conscient de la seva condició d'esperit encarnat en la matèria, demana al Senyor que el guardi de caure en la follia “d'una veu massa forta” de llibertat i de victòria mentre tingui encara “per instrument una vida que”, mentre discorre en el cos, “sempre té alguna cosa morta.”

“Però tota la cendra que la música deixa / crema en la flama de la música mateixa; / de mi, és sols la meva ànima que pot endur-se el vent! /Guarda’m de la follia d’una veu massa forta /mentre vulguis donar-me, Senyor, per instrument / una vida que sempre té alguna cosa morta.”

L’home és cos i ànima, matèria i esperit. Només aquest últim és capaç d’endinsar-se per les sendes recòndites que li obre i assenyala la música.

Déu ens ha donat amb el cos material i moridor quelcom que no pot seguir el vol de l’ànima, espiritual i lliure, la qual, en ales de la música i més enllà d’aquesta, creua l’espai infinit vers regnes transcendents, quasi místics, que ultrapassen les realitats d’aquest món visible.

“ENLLÀ PASSA LA MÚSICA (...) / ¿QUIN FOC OBSCUR, COM A MI, LA CONSUM? / ¿DE QUINA ANTIGA PÀTRIA DELS MEUS SOMNIS ARRIBA?”

34

La música, “riu d’espais i de llum, / artèria noble i viva”, tot passant, parla al poeta d’una “antiga pàtria dels seus somnis” d’on ella arriba. Un foc obscur, misteriós, una set abrusadora consumeix la música i l’ànima del poeta en el desig d’aquesta pàtria dels seus somnis que aquella li evoca. És l’antic delit de llibertat espiritual, de plenitud, de felicitat, que sempre ha sacsejat l’ànima dels éssers humans i, en especial, dels poetes.

Poema (63), 2 octubre, 1939 (pàgs. 85-86).

“Enllà passa la música, riu d’espais i de llum, / artèria noble i viva... / ¿Quin foc obscur, com a mi, la consum? / ¿De quina antiga pàtria dels meus somnis arriba? / Ah, si el seu mateix rumb / fos el de la meva ànima captiva! / Em tanco d’ulls... Però em deixa a la riba.”

Dissortadament, però, malgrat l’embadaliment momentani amb què la música arrabassa l’ànima del poeta, quan aquest torna de l’èxtasi, es descobreix, encara, deixat a la riba d’aquesta espiral de vida alliberada de què la música n’és el vehicle i la metàfora.

Música, vida i amor flueixen de l'interior de l'ànima com d'una deu secreta i misteriosa que roman idèntica en la seva singularitat personal. És la meravella de la continuïtat i persistència de la nostra identitat espiritual subjacent a totes les variades i múltiples operacions psicossomàtiques de la persona.

Ho expressa bellament el poeta:

“Enllà passa la vida, somni amarg i tenaç...— / Per la lluernia mig oberta, / ràpids éssers germans, entre paisatges clars, / fan i desfan una harmonia incerta. / Que és bell aquest món ample, canviant i fugaç! / Dolços els seus camins... —Ànima, ¿saps on vas / mentre els segueixes, pas a pas, / amb una horrible por de trobar-te desperta?— / Enllà passa l'amor; enllà, però no tant. / Veu radiant i pàl·lida, / ¿ets tu, que ets dintre meu, o l'ombra del teu cant? / Tens les ales de llum, i em cremes, tot cantant. / Qui es fongués, trèmul, dins la teva fuga càlida! / —Ànima, ¿per què peses tant? / Digues, ànima meva, digues: / ¿per què tu sola tens la força de durar? / Tot passa, fora tu que tot ho veus passar... / ¿Quina llei per a sempre et destrià / de les coses que són tan lluny i tan amigues?— / —Ah, no guaitis enfora! Interior, / sóc jo qui fa la música, i la vida, i l'amor.”

35

La música: metàfora de la vida

Aquí la música que “flueix, miraculosament, d'un acord sol / i, rítmica, s'eleva, s'orienta, / i viu, i a cada temps que guanya duu l'estol / dels silencis i els ecos d'abans en el seu vol”, es converteix en la metàfora de la vida que també “arrossega silencis que sembla que hagin mort, / veus i cants d'una música que ja no pots percebre, / cap un final fet d'ella, perfet com un acord”.

Poema (66), novembre, 1939 (pàg. 88).

“—Com una música molt lenta / flueix, miraculosament, d'un acord sol / i, rítmica, s'eleva i s'orienta, / i viu, i a cada temps que guanya duu l'estol / dels silencis i els ecos d'abans en el seu vol, / així la vida, cor, aquesta lenta febre, / arrossega silencis que sembla que hagin mort, / veus i cants d'una música que ja no pots percebre, / cap a un final fet d'ella, perfet com un acord.”

“POTSER LA NOSTRA VIDA SIGUI UN MAL INSTRUMENT, / PERÒ ÉS MÚSICA, VIURE!”

És el mateix pensament que aflora en el poema (73), MOZART, gener, 1941 (pàg. 96).

La vida és música. Una música que encara que executada per un mal o mediocre instrument, nosaltres, no deixa de fer-nos adonar que la nostra vida és també “una gràcia ardent, / ala d’un ordre en moviment, / ràpida, lliure...”.

“Enduts d’un ritme fàcil i profund / també els nostres compassos voldrien, un a un, / volar i somriure. / També la nostra llei és una gràcia ardent, / ala d’un ordre en moviment, / ràpida, lliure... / Potser la nostra vida sigui un mal instrument, / però és música,viure!”

L’impuls vital (l’èlan vital, que diria Bergson), que com una música misteriosa brolla del més pregon de la nostra persona, beslluma una deu i una llei i un ordre transcendents que l’alimenten i l’orienten.

Funció catàrtica de la música

“(…) MÚSICA EN EL RECORD, MEMÒRIA LLUMINOSA (...) SI TANCO ELS ULLS I ESCOLTO LA TEVA VEU SUAUA, / LA TRISTESA SE’M FONGUI EN MELANGIA, / LA MELANGIA EN PAU.”

En el poema (78), RECORD D’UNA MÚSICA, març, 1941 (pàg. 100), el poeta posa de relleu la funció catàrtica de la música, capaç, àdhuc en el seu record, de fondre la tristesa en melangia i la melangia en pau.

“Com una llàntia, ardent silenciosa / en un gran temple incert, / música en el record, memòria lluminosa, / cremant en la tenebra on el passat es perd, / ah, no t’apaguis mai! Perquè, com aquell dia, / si tanco els ulls i escolto la teva veu suaui, / la tristesa se’m fongui en melangia, / la melangia en pau.”

“OH, MÚSICA INVISIBLE, SEGUINT LA TEVA CRIDA, / QUI POGUÉS SUBLIMAR-SE AL GRESOL DEL TEU CANT!”

El record d’un passeig i ascensió a un cim de muntanya des d’on el poeta contempla la vasta planura i els amples horitzons,

exposats a la seva mirada i a la seva envergadura d'home d'àmbit quasi infinit, fa reviure en ell moments de benaurança i fruïció estètica que voldria que es perpetuessin.

Poema (84), TARDA I VESPRE, novembre, 1941 (pàgs.105-107).

“Un capaltard d’octubre, silenciós i clar, / jo vaig lluny, sol, potser cantant, boscos enllà. / L’aire, ardent com un vi, perfumat de resina, / m’infon una alegria serena i cristal·lina. / Caminar, voluptat de caminar... / En un retomb, enlluernat de tanta altura, / descobreixo, ondulant en la llum, la planura, / vasta i humana terra retallada als meus peus, / d’estepes, de camins, de poblets, de conreus... / L’home coneix la seva envergadura / cara a cara amb la glòria dels amples horitzons.”

I és, precisament, aquesta “envergadura” quasi infinita de l’esperit humà la que sosté, alimenta i dona embranzida a la seva set d’eixamplar-se i elevar-se vers l’infinit de l’espai còsmic i, en definitiva, vers l’Infinit de Déu.

“Davant la plana immensa, que té una boira al fons, / com la que vela els llunyedars de la memòria, / la meva ascensió pren un gust de victòria, / s’expandeixen els meus batecs pregons, / i en el sol que tramunta una flàmula em crida / a pujar més enlaire, fiat en l’embranzida / de l’esperit tan vertiginosament tens! / El silenci es deposa com un fluid massa dens; / l’ombra neix als fondals, amorosida; / però dins meu s’eleva un ardor de matí / ple de força, d’orgull, de futur, de destí. / Ah, calma de l’espai, majestuosa i viva! / Si jo pogués estrènyer’t com una amant captiva! / Em sento fet per a un amor així.”

37

A aquests records d’uns moments de tanta exultança anímica s’hi afegeix encara el d’una música que, en la quietud d’una cambra silenciosa, “desclou serenament la seva plenitud” i fa retornar a la memòria del poeta els dies feliços que ha viscut:

“El repòs i el silenci, plens de beatitud, / com exalten la música, que en l’ombra / desclou serenament la seva plenitud! / Jo sento al seu conjur, en processó sens nombre, / retornar de puntetes els dies que he viscut...”

Tanmateix, des d'aquests cims de beatitud que la vida li depara el poeta s'adona que aquesta comença a declinar vers el seu acabament i, en una ànsia d'evasió d'aquest món efímer, desitjaria elevar-se, en ales de la música, al gresol del seu cant, és a dir, a la deu misteriosa i fascinant d'on prové el prodigi del seu encís.

“Íntima pau! ¿No és ara que, de dalt de la costa, / contemplo, com un sol emmelangit / a qui ja res del món no demana resposta, / l'ampla planura a punt de cobrir-se de nit? / Paisatge miniat per la claror de posta, / el meu passat és bell, vist des d'aquest instant! / Com si fos dalt d'un port ara la meua vida, / ja vénen en descens els dies que vindran... / Oh, música invisible, seguint la teua crida, / qui pogués sublimar-se al gresol del teu cant! / En tu, polifonia sumptuosa i severa, / on cada veu encarna un sentiment, / una ànima palpita, més que no jo vivent! / Ah, si pogués donar-te la meua vida entera, / per elevar-se, amb tu, silenciosament...”

Són hores somniades que tot i ser, potser, fruit amarg de la fantasia, el poeta no pot deixar de desitjar viure amb tot el seu ésser, un altre dia, abans que els seus sentits s'apaguin en la mort.

“És fruit amarg el de la fantasia. / Hores tan somniades que ja em sembleu record, / jo tot, ànima i cos, us he de viure un dia, / abans que els meus sentits s'apaguin en la mort.”

Arts plàstiques i transcendència en la poesia de Màrius Torres

Com hem vist respecte de la música, també les creacions de les arts plàstiques, l'escultura i la pintura, transmeten rumors de transcendència que la sensibilitat exquisida del nostre poeta percep i expressa en els seus poemes.

L'escultura

“(…) SENYORA D'UNA TERRA MORTA, / MIRES, CRUEL, AMB UN SOMRIURE ANTIC / AQUEST TEMPS, MASSA VELL PER SER-TE AMIC, / PERQUÈ SAPS QUE DELS DOS ETS LA MÉS FORTA.”

Així, per exemple, en contemplar una estàtua de Venus, el poeta se sent colpit pel contrast entre la consistència en el temps de l'estàtua marmòria de la deessa grega, desafiadora i àdhuc triomfadora del pas del temps, i l'esdevenir fugaç de l'ésser humà que transcorre, a més a més, sollat per les llàgrimes i pel foc, pel sofriment i per la destrucció.

Poema (3), VENUS, Ciutat del Vaticà, 1933 (pàgs. 12-13).

“Assenyala'm, si et plau, el meu camí / amb el teu gest mutilat i diví... / ¿Vers on? Senyora d'una terra morta, mires, cruel, amb un somriure antic / aquest temps, massa vell per ser-te amic, / perquè saps que dels dos ets la més forta. / Tu, que només ets bella! Marbre groc, / no sollat per les llàgrimes ni el foc.”

Inquieta al poeta l'enigma del seu destí incert vers on s'encamina la seva existència, temporal i precària, sollada, segurament, per les llàgrimes i pel foc, pel sofriment i pel desgast, a diferència de la perennitat, quasi immutable i insensible, de l'estàtua de Venus, només bella, però sense experimentar a penes la ferida del temps en la seva realitat marmòria. I és que només l'ésser humà és capaç de vivenciar en la seva pròpia carn l'esdevenir successiu i adolorit del temps.

39

“ULLS OBERTS ENTRE L'OR I EL ROSA D'UN RETAULE (...) / MESTRE DESCONEGUT, ¿VEIERES O INVENTARES / (...) ELS ULLS, ELS ULLS MATEIXOS DE LES ÀNIMES CLARES / QUE PARLEN ALS MEUS SOMNIS D'UN UNIVERS D'AMOR?”

Ara és l'infinit de silenci dels ulls d'un àngel, “oberts entre l'or i el rosa d'un retaule” els qui parlen als somnis del poeta d'un besllumat i anhelat univers d'amor.

Un esguard, el de l'àngel, que, malgrat el verm que li menjà la pupil·la, traspua encara una llum tranquil·la d'eternitat.

Poema (36), UNS ULLS EN UN RETAULE, 16 de juny de 1938 (pàg. 49).

“M'agenollo en el fons de la meva paraula, / infinit de silenci d'uns ulls coberts de pols! / Ulls oberts entre l'or i el rosa d'un retaule, / ¿qui, abans que jo, ha tingut aquest somni tan dolç?”

*/ Mestre desconegut, ¿veieres o inventares / amb un art infantil
i simple de temor, / els ulls, els ulls mateixos de les ànimes
clares / que parlen als meus somnis d'un univers d'amor? /
Bell àngel sense nom, aquesta llum tranquil·la / que més enllà
del verm que et menjà la pupil·la / traspua, com un càntic, del
fons del teu esguard, / si el món anés a escola, serviria d'exemple
/ a la lenta ironia dels cels de capaltard, / al perfum de l'encens
quan ha caigut el temple.”*

La pintura

“FENT-LI LLUM I COMPANYIA / DEIXA PASSAR UN RAIG DE MEL
/ UN ÀNGEL ROS, DES DEL CEL.”

Un raig de llum divina, transcendent, és el que el poeta destaca il·luminant el camí del genet d'aquesta taula prerrafaelita que descriu amb pinzellades delicades i minucioses.

Poema (5), TAULA PRERAFaelITA, Florència, 1933 (pàg. 14).

40

*“Estupor il·luminat / dels rostres de color rosa, / alegre
ingenuïtat / del límit de cada cosa. / L'anèdota, que no gosa
/ creure en tal simplicitat, / crea un corser que s'oposa / a anar
pel camí fressat. / ¿Com, si el pintor no els sabia, / el genet
sabrà els camins? / ¿On anirà, bosc endins? / Fent-li llum i
companyia / deixa passar un raig de mel / un àngel ros, des
del cel.”*

¿És potser també aquesta la situació existencial del poeta i de tot ésser humà que ve a aquest món? Forçat a endinsar-se en el bosc de la vida, desconeix de bell antuvi el camí a seguir i li cal la llum i la companyia d'un guia diví que el mena i li assenyala la ruta.

La necessitat de l'ajut diví perquè l'home trobi el sentit de la seva vida i perquè aquesta sigui viscuda en consonància amb la seva dignitat de criatura racional i lliure, és invocada en altres poemes d'en Màrius Torres.

La contingència i precarietat de les realitats d'aquest món i de l'existència humana: espitllera vers la transcendència

El fenomen general de la precarietat i caducitat de les realitats d'aquest món ha sobtat des de sempre la ment i el cor dels homes, en especial dels pensadors i dels poetes, com una llei universal i inexorable, entranyada en la naturalesa de cada ésser. La vivència i acceptació d'aquesta veritat de la inconsistència ontològica de la pròpia existència i de totes les coses, reconeix el nostre poeta, dóna seny i saviesa a tot home perquè el fa adonar de la seva condició de criatura.

“AL PEU DE LA CALÇADA (...) / S'ESGRUNA AL BAT DEL SOL LA NOBLE PEDRA ANTIGA.”

Així, en el poema (32), LA PEDRA ANTIGA, febrer, 1938 (pàg. 42), el poeta contempla com la noble pedra antiga que “s'esgruna al bat del sol”, rosegada pels dies i els ocells, i que “sap que mor una mica a cada embat dels aires”, “pot donar a qualsevol emperador que passi / una clara lliçó de seny i venustat”, sobre el pas i la ferida del temps en la seva massa tosca.

“Al peu de la calçada, que segles de fatiga / han mantingut oberta del continent al mar / en un gran erm, cruïlla dels vents i de l'atzar, / s'esgruna al bat del sol la noble pedra antiga. / Ella és tot el que resta de la imposta d'un arc / sota el qual ressonaren les legions romanes / i s'inclinaren les polsoses caravanes. / Ara, només cenyida de groc sisimbri amarg, / els dies i els ocells li roseguen els caires. / Sap que mor una mica a cada embat dels aires; / però, serenament acordada al seu fat, / pot donar a qualsevol emperador que passi / una clara lliçó de seny i venustat, / plena d'orgull i pàtina, com un fragment d'Horaci.”

“(…) I JO, A LA RIBA, / PENSO, EN VEURE'LS PASSAR, PER QUIN CAPRICI ELS DÉUS / FAN I DESFAN PER SEMPRE MERAVELLES TAN BREUS...”

Adés era “la noble pedra antiga” desgastada pel pas del temps la que parlava al poeta de la fràgil consistència de les realitats

d'aquest món. Ara són els núvols que es fan i es desfan, encara que “sense l'angúnia de cap ànima a dins”, i canvien de forma i de volum en el cel blau de març, els que es converteixen en metàfora de la brevetat i fugacitat de totes les coses que només l'home adverteix.

Poema (39), ELS NÚVOLS, setembre, 1938 (pàg. 52).

“Blanc sobre blau, els núvols, pel cel d'aquests matins / passen sense l'angúnia de cap ànima a dins... / Matins de març, on sembla que la vida comenci / i nosaltres tornem, verges en el silenci, / a l'esperança del primer dia del món! / Els núvols fan el cel més blau i més pregon. / Somnis de l'aigua! Entorn de la seva peresa, / l'aire els dóna una forma gairebé per sorpresa, / un límit en l'atzur. Fàcil com la cançó / del flabiol als llavis, plens de sol, del pastor, / la seva ombra camina sobre l'aigua captiva / dels rius, dels llacs i de les mars. I jo, a la riba, / penso, en veure'ls passar, per quin caprici els déus / fan i desfan per sempre meravelles tan breus...”

42

“TOT JUST ESCLATES, / I EL VENT FA DELS TEUS PÈTALS / ALES DE PAPALLONA.”

O la flor de l'atzarola que tot just esclata, el vent fa dels seus pètals ales de papallona, deixant en recança per la brevetat de la seva existència aquell que la contempla.

Poema (44), ENTRE L'HERBA I ELS NÚVOLS, març-octubre, 1938 (pàg. 61).

“Atzarola”

“Flor de recança, / atzarosa atzarola. / Tot just esclates, / i el vent fa dels teus pètals / ales de papallona.”

“COM UNA OFRENA DOLOROSA, / VESPRE, A L'HORA DEL TEU RETORN, / ET PORTO, EN UNA ALMOSTA, FOSA / TOTA LA CENDRA DEL MEU JORN.”

La mateixa sensació d'inanitat, en aquest cas, de la pròpia existència i de tot el seu contingut es respira en el següent poema (94), AL VESPRE, 11 novembre, 1942 (pàgs. 120-121). El temps que flueix, sense acceleració ni treva, com un foc abrusador

ho redueix tot a la cendra d'uns records, primer, i del no-res, definitivament.

“Com una ofrena dolorosa, / Vespre, a l’hora del teu retorn, / et porto, en una almosta, fosa / tota la cendra del meu jorn. / Cendra de flor, cendra d’espina, / d’haver cregut, d’haver estimat; / per a moldre aquesta farina / cada instant fou un gra de blat. / Freda i feixuga, no la irisa / cap joc de llum o d’esperit. / És una pols amarga i grisa / que s’endurà el vent de la nit. / Vina a impregnar-la del teu hàlit, / Vespre, rei dels perfums serens! / Crema-hi, encara, amb un bes pàl·lid, / un impalpable àtom d’encens / que ungeixi la trèmula conca / i la cendra a punt de volar, / mentre el foc que mai no s’estronca / incinera ja per demà.”

Tanmateix, si bé és cert que el temps consumeix i redueix a purs records totes les vivències puntuals de cada dia, el poeta no deixa de sentir la necessitat d’alguna possibilitat de sublimació del que és palesament efímer, inexorable i, a voltes, dolorós.

Però aquesta redempció de la fugacitat del temps i de la caducitat de tota realitat terrena no la pot atorgar el Vespre que en, ficció poètica, el poeta invoca. El Vespre com a fragment del temps que és, també està condemnat a convertir-se en la “pols amarga i grisa / que s’endurà el vent de la nit”. La ferida mortal que infereix el temps a totes les expectatives humanes només pot ser guarida per Déu i en l’eternitat.

Els fenòmens i estats canviants de la natura

La natura, els aspectes canviants del cel, del paisatge, de l’atmosfera, el vol dels ocells, són sovintejada font d’inspiració i d’emoció estètica amb ressonàncies anímiques que apunten fàcilment a mons que transcendeixen la realitat sensible més immediata. Vegem-ho en les delicioses descripcions i sentiments que suscita en el poeta la realitat sempre sorprenent i suggestiva dels canvis dels mesos i de les estacions de l’any.

“LA LLUM SOBRE TOTES LES COSES / VE TÈBIA COM UNA PAU.”

Poema (6), MAIG, 1934 (pàg. 15).

“Els murs dels jardins sobreixen de roses, / els murs de l’espai sobreixen de blau. / La llum sobre totes les coses / ve tèbia com una pau.”

“XOPES DE BLAU, ARRIBARAN DE LLUNY, / UN VESPRE CÀLID, ORENETES.”

Poema (10), ABRIL, maig, 1936 (pàg. 18).

“Lliris morats, prada de trèvol, / núvols de neu, cel matinal. / Fulloles noves s’emmirallen a l’ / estany d’aigua verge, benèvol. / És càndid el vol dels coloms. / Sàvia, la primavera crea / l’ombra rosa dels arbres de Judea, / l’ombra grisa dels cinamoms. / S’han acabat les violetes. / Cap al tard, la boira s’esmuny. / Xopes de blau, arribaran de lluny, / un vespre càlid, orenetes. / El sol, un vell sense esperança, / tímid com un infant s’acosta; / i cada tarda, quan se’n va a la posta / té una mica més de recança.”

44

“QUÈ VIVES SEMBLEN / ENTRE L’HERBA I ELS NÚVOLS / LES OMBRES FRÀGILS! / EL VENT LES ESBARRIA; / LA BOIRA LES APAGA.”

Canvi i constància, alhora, dels fenòmens de la natura. Aquesta es repeteix en els seus esdeveniments i aquest efímer i repetitiu prodigi alimenta, també, l’enyorança i la melangia que marceix l’ànima del poeta, potser, per la mancança de quelcom que sigui definitiu i ple.

Poema (44), ENTRE L’HERBA I ELS NÚVOLS, març-octubre, 1938 (pàgs. 57-58):

“El dia”

“Que vives semblen / entre l’herba i els núvols / les ombres fràgils! / El vent les esbarria; / la boira les apaga. / A la finestra / de la meva enyorança, / els miosotis / es marceixen de veure / sempre el mateix paisatge.”

“¿TU SAPS LA PARAULA QUE ELS FALTA, / COR MEU, QUE BALBUCEGES TANT?”

Desxifrar el sentit i el llenguatge arcans dels fenòmens de la natura i dels anhels i dels sentiments que desvetllen en nosaltres no és cosa gens fàcil. Tal vegada el cor que enfront de l'enigma de la vida assaja i balbucejia tantes respostes sap i pot dir-nos la paraula que els escau.

Poema (48), 4 desembre, 1938 (pàg. 65).

“Ara que em torna el foc de viure, / avar, com d’un ocult tresor, / el capvespre sembla somriure / com l’ànima d’algú que mor. / Quina llum tan freda i tan alta! / Quin silenci les ombres fan! / ¿Tu saps la paraula que els falta, / cor meu, que balbuceges tant?”

“ESVENTA, AMB LA TENEBRA VIBRANT COM UNA ESPASA, / LA CENDRA D’AQUEST JORN QUE FOU TAN BREU. / FES, UN INSTANT NOMÉS, PURA COM UNA BRASA / LA MINÚSCULA MORT QUE CREIX DINS MEU.”

En l’evocació de la decrepitud d’un dia de tardor que el poeta sent com una metàfora de la minúscula mort que creix dins seu, demana que, encara que només sigui per un instant, l’àngel del vespre el torni a la puresa matinal d’un nou dia, després d’esventar la cendra d’aquest jorn que fou tan breu. És el tema recurrent de la caducitat de la vida de l’home i, alhora, del seu anhel de pervivència amb una vida renovellada, tan present en molts poemes d’en Màrius Torres.

Poema (49), L’ÀNGEL DEL VESPRE, Thou, fair-haired Angel of the Evening (BLAKE), 30 desembre, 1938 (pàgs. 65-66).

“Pàl·lid àngel del vespre, que duus, en la penombra, / als teus cabells els últims raigs de sol, / i encens, sobre la llum que mor, estels sens nombre, / alta estela de glòria del teu vol; / ara que reflecteix l’aigua mig adormida / la tenebrosa alçària dels teus ulls, / com una absència d’ànima s’estén la nostra vida / en la cansada pau on ens aculls. / Ara que inflama els núvols la resplendor que exhales, / els núvols, estrangers com el meu cor, / com enveja la càlida llum de les teves ales / tot el que viu, i pesa més quan mor! / Tot el que viu, mortal, i en un sol dia gasta / l’alegria d’una alba virginal. / Àngel silenciós, amb la teva ombra casta / torna’ns a la puresa matinal. / Esventa,

*amb la tenebra vibrant com una espasa, / la cendra d'aquest
jorn que fou tan breu. / Fes, un instant només, pura com una
brasa / la minúscula mort que creix dins meu.”*

“VET AQUÍ QUE L'ISTIU —UN ALTRE ISTIU— ÉS MORT.”

L'acabament de l'estiu i el començament de la tardor repeteixen en la natura i en l'ànima del poeta els mateixos miracles de cada any. Sentiments amb sabor de decadència i, alhora, de vella confiança “com si ni el món ni els homes fossin un any més vells”.

Poema (72), 4 octubre, 1940 (pàgs. 95-96).

*“Dispars de caçadors sobtant la tarda clara! / Vet aquí que
l'istiu —un altre istiu— és mort. / Floriren lli i espígol; el bruc
és rosa encara. / S'han engroguit els oms de cara al nord. / I
aquesta nit, igual que un somni jove, / el primer fred de l'any,
tot blau, ha descendit. / I fresc, altra vegada, com una gresa
tova, / el meu ésser s'aviva, ben arraulit al llit. / Com cada any
repeteix iguals miracles! / Avui el cel serà més alt, més voladís.
/ Un aire, fatigat de tan verds espectacles, / escamparà un or
tènue, activament feliç, / i els llibres tan llegits, la vella
confiança / seran verges i dolços com els bons moscatells / que
es mengem cap al tard i ens omplen d'esperança / com si ni el
món ni els homes fossin un any més vells.”*

46

“(…) QUE BELLS, EL VIOLETA PÀL·LID, / EL VERD BRILLANT,
ENCÈS D'OR IMMATERIAL / D'AQUEST PONENT D'OCTUBRE,
ORGULLOSAMENT ALT, / D'UNA BEUTAT QUE GELA TOT FOC
AMB EL SEU HÀLIT!”

La tardor, dolça i decadent alhora, és un tema recurrent en la poesia d'en Màrius Torres. Potser perquè s'adiu, molt escaientment, als sentiments més pregons i constants de la seva ànima: la melangia i la nostàlgia per quelcom que s'anheia ferventment i que mai s'abasta o només se'n té un breu tast en la fruïció d'algunes seves engrunes eventualment atorgades. De fet, en el següent poema, el poeta sembla al·ludir a aquest contrapunt que quasi sempre pertorba el gaudiment d'algun atorgat moment de

placidesa. És el cas de la febre que encén en el seu cos la nefasta malaltia que pateix: “Només darrera els ulls, puja un vent aspre i càlid, / com d’una cova on crepités una fornal.”

Poema (93), Mas Blanc, octubre, 1942 (pàg. 119).

“Aviat, als asils i als bancs de la ciutat, / entrarà al cor dels pobres tot el fred que s’acosta, / i a les mans, consumides de tant d’haver captat, / la misèria i l’hivern curullaran l’almosta. / Un silenci profund i vivent com un hoste / s’instal·larà a les cambres del vell palau tancat, / i pels camins, allargassats sota la posta, / descendiran les clares nits sense pietat. / I, tanmateix, que bells, el violeta pàl·lid, / el verd brillant, encès d’or immaterial / d’aquest ponent d’octubre, orgullosament alt, / d’una beutat que gela tot foc amb el seu hàlit! / Només, darrera els ulls, puja un vent aspre i càlid, / com d’una cova on crepités una fornal.”

“EL TEMPS IMPREGNA DEL MATEIX SABOR / LES ÀNIMES I LES PEDRES.”

És l’últim autumne de la vida del poeta que sembla pressentir que la seva peripècia vital en aquest món s’està acabant com aquest ponent d’octubre amb tota l’esplendor i el sabor agre dolç de la seva bellesa decadent. A més a més, s’afegeix a la seva recança la situació difícil per la qual travessa el país, tardor del 1942, quan tot el que representava l’esperit genuí de Catalunya i dels seus homes i dones estava esfondrat entre runes per la fúria de l’invasor. El poeta, tanmateix, confia que “l’antic cristall” que guardava les essències pàtries, conservarà encara el perfum august que consagra per sempre una cultura i trempa el caràcter indeleble d’un poble.

Poema (96), TARDOR, 1942, novembre, 1942 (pàg. 122).

“Els cels més purs de l’any són els que fan / els capaltards de l’autumne. / Les roses són més nobles, enllaçant / un màrtir fust de columna. / Els arbres seculars fruiten amor: / palmes, oliveres, cedres. / El temps impregna del mateix sabor / les ànimes i les pedres. / —Si al nostre veire, avui, el vi té gust / de vinya bordenca i agra, / l’antic cristall guarda el perfum august / —Pàtria, el perfum que consagra.”

II

Dos temes cabdals en la creació poètica d'en Màrius Torres

En l'univers poètic d'en Màrius Torres el tema de la mort i anhel, alhora, de pervivència de l'ànima humana després de la mort i el tema de Déu constitueixen, al meu entendre, els dos pols d'atenció cabdals del seu pensament i sentiment estètics.

Jo diria que aquestes dues vivències, íntimament relacionades, configuren el rerefons i l'atmosfera que inspiren i embolcallen la seva visió i interpretació del món i el contingut més essencial i rellevant de la seva producció poètica.

És en aquest sentit que podem parlar d'una lectura dels seus poemes en clau metafísica-teològica cercant d'esbrinar en la seva intencionalitat més pregonada els signes o xifres de la presència i afirmació del Transcendent diví i de l'anhel i esperança humans de pervivència de l'ànima després de la mort.

49

II. 1. LA MORT I L'ANHEL I L'ESPERANÇA, ALHORA, D'IMMORTALITAT DE L'ÀNIMA HUMANA EN LA POESIA D'EN MÀRIUS TORRES

En l'obra poètica d'en Màrius Torres el tema de la mort hi és omnipresent. La mort és la vivència per antonomàsia que fa palesa a l'home la seva precarietat i caducitat constitutives.

Però és alhora arran de l'amenaça constant de la mort que, a causa de la seva malaltia pulmonar aleshores quasi incurable, assetjà i angoixà el poeta que s'exacerben en ell l'anhel i l'esperança, quasi instintius i espontanis, de pervivència de l'ànima després de la mort, una vegada alliberada dels condicionaments del cos material.

“VIOLETES, ELS MORTS QUE US HAN NODRIT / ¿SÓN GAIRE LLUNY DE LA SEVA ESPERANÇA?”

Així, ja des de bon començament, en el poema (4), CAMPO SANTO, Pisa, 1933 (pàg. 13), de l'edició facsímil d'abril de 1992 que aquí empraré, el poeta de Lleida ens deixa besllumar que la mort dels humans i el seu destí incert “post mortem” tindran un tractament recurrent en els seus poemes.

Els xiprers i les violetes que es nodreixen de l'obscura terra del “Campo Santo” palesen al poeta el misteri de vida i mort que embolcalla tota la natura i, en particular, la persona humana. La mort, certament, ho abassega tot, però, malgrat això, no pot acabar amb la vida que, fins i tot, ella mateixa alimenta.

Per això el poeta, vacil·lant entre l'esperança i la incertesa, pregunta a les violetes crescudes damunt les tombes dels morts:

“Violetes, els morts que us han nodrit / ¿són gaire lluny de la seva esperança?”

L'esperança de sobreviure després de la mort, per tant, mentre vivien la tingueren i el poeta, implícitament, la presumeix malgrat l'evidència de la mort i de la conseqüent corrupció dels cossos sota l'obscura terra del cementiri.

D'aquí en endavant la mort i l'anhel i l'esperança, alhora, d'immortalitat de l'ànima seran temes sovintejats en la creació poètica d'en Màrius Torres.

L'alternança de vida i mort en la natura

“(…) LA PRIMAVERA ENS PARLA, AL CAIRE / D'UNA VIDA TAN BREU! / O SOBIRANA ¿PER QUÈ ENS CRIDES / A LA LLUM DEL TEU HORT? / ¿DE QUÈ ET VALDRAN LES NOSTRES VIDES / DEMÀ, QUAN HAUREM MORT ?”

L'esdeveniment de la primavera, poema (7), juliol, 1935 (pàgs. 15-16), ornada d'efímeres flors que sobtadament apareixen i aviat es marceixen i desapareixen, suscita en el poeta la qüestió del sentit de la fugacitat i brevetat de la vida:

“Espectres de rosa i glicina, / invisibles, als tanys, / mediten, subtils, la divina / successió dels anys. / (...) La primavera ens

parla, al caire / d'una vida tan breu! / O sobirana ¿per què ens crides / a la llum del teu hort? / ¿De què et valdran les nostres vides / demà, quan haurem mort?"

El poeta es pregunta, perplex, quin sentit pot tenir ser cridats a la vida si hem de morir tan aviat. ¿No és absurd venir a la vida per a morir?

Certament la primavera persisteix, cada any, en acudir a la cita, indefectiblement, i sota el fible del sol primaveral els tanys s'esbadellen i les branques es cobreixen de flors, inexorablement:

"El sol, però, nodreix i fibla / els tanys sense delit; / i en un instant, lleu, invencible, / cada branca ha florit."

Però, adverteix el poeta:

"Tu, que demà colliràs roses / i glicines també, / (i) diràs, davant les flors descloses: / —La Primavera ve! — / Ignores que entre l'alegria / alguna cosa mor, / i que les flors, amb melangia, / neixen a contracor."

És la vivència per part del poeta de la quasi coexistència de vida i mort arreu de la natura. Quan es comença a viure, es comença, alhora, a morir.

51

"(...) ARA ÉS TEMPS DE MORIR, QUE LA VIDA ES REFORÇA. / (...) ARA ÉS TEMPS DE MORIR, QUE LA MORT NO ÉS ENLLOC. / (...) ARA ÉS TEMPS DE MORIR, QUE LA VIDA COMENÇA."

També en el poema (13), FEBRER, febrer, 1937 (pàgs. 22-23), l'imminent esclat de vida primaveral que s'anuncia arreu en la natura no pot esborrar de la ment del poeta l'amenaça de la pròpia mort, certa i ineludible, i potser, fins i tot, ja propera per al poeta, malalt de tuberculosi.

Es dol el poeta:

"(...) Ara és temps de morir, que la vida es reforça. / (...) Ara és temps de morir, que la mort no és enlloc. / (...) Tot és tebi i frisós, com davançant el foc / de la pròxima primavera. / (...) Ara és temps de morir, que la vida comença. / Com un foc invisible, meravellós, intern, / sota la terra nua batega el crit etern / de la larva, l'arrel i la semença."

La vida i el seu impuls vital, certament, són poderosos i arriben, puntuals, a la cita amb la primavera en totes les criatures vives de la natura, però, malgrat tot, el poeta no pot oblidar que, mentre tot comença a renèixer en la natura, ell, home malalt i moridor, se sap i se sent espiat, sense treva, per la mort que el pensament i la temença anticipen.

“OBRINT SOTA LA PLUJA LA SEVA CARN MORADA, / (...) DESESPERADAMENT L’ÚLTIMA ROSA ES BADA / (...) ¿PER QUÈ LA TEVA HEROICA VOLUNTAT DE FLORIR, / SI TOT EL MÓN ÉS FRED I HOSTIL COM EL JARDÍ?”

D’aquesta mateixa dialèctica de vida i mort n’és també metàfora l’última rosa que, en un entorn de corrupció i repòs, encara mostra l’heroica voluntat de florir, poncella de novembre, quan ja ha començat l’orba estació que condemna a morir les flors.

És el gran enigma de la vida i de la mort que sempre ha sasejat la ment i la sensibilitat de tot ésser humà i que constitueix una de les grans preocupacions del nostre poeta: ¿Per què venim a la vida si hem de morir tan prestament? ¿Quin sentit té la nostra precària vida en aquest món? ¿És la nostra existència un pur caprici de l’atzar que, com diu el poeta, “no sap on va ni quines llavors sembla / (...) Camina poc a poc, / sobretot pels camins que no duen enlloc”?

Ens preguntem: Però, ¿existeix l’atzar? Certament existeixen els designis inescrutables de Déu i les contingències imprevistes de les causes naturals que l’home no sap ni pot preveure, però per a Déu tot esdevé sabent i ordenant de bell antuvi totes les coses segons disposicions de la seva providència sobirana i amorosa i per a bé de l’home i de totes les seves criatures. Com diu Jesús a l’Evangeli: “¿No es venen dos ocells per pocs diners? Doncs ni un de sol no cau a terra si no ho permet el vostre Pare. I el que fa a vosaltres, fins i tot els cabells, us té comptats. Per tant, no tingueu por: vosaltres valeu més que tots els ocells.”(Mt. 10, 29-31).

Poema (27), ÚLTIMA ROSA, agost, 1937-3 d’octubre, 1938 (pàg. 37).

“Obrint sota la pluja la seva carn morada, / secreta, en el jardí deshabitat i clos, / tan nua, en l’olorosa misèria del seu cos, / desesperadament l’última rosa es bada. / Tot és, al seu entorn, corrupció i repòs. / ¿Qui féu créixer en la branca, ja quasi despullada, / el botó destinat a obrir-se a l’arribada / de l’orba estació que condemna les flors? / Ningú no et sabrà mai, poncella de novembre! / ¿Per què la teva heroica voluntat de florir, / si tot el món és fred i hostil com el jardí? —L’atzar no sap on va ni quines llavors sembla. / El seu pas és feixuc. Camina poc a poc, / sobretot pels camins que no duen enlloc—”

La mort personal del poeta

“DOLÇ ÀNGEL DE LA MORT (...) /ARA NO TEMO GENS EL TEU BES GLACIAL, / I HI HA UNA VEU QUE EM CRIDA EN LA TENEBRA CLARA / DE MÉS ENLLÀ DEL GUAL.”

Aquesta mort personal, anticipada pel pensament i per la temença, fou per al poeta dolça o amarga, amiga o esquerpa, alliberadora o frustrant, acabament o aurora i portal d’una vida renovellada, segons fossin les circumstàncies i l’estat d’ànim de cada moment.

Així, per exemple, en el poema antològic (11), setembre, 1936 (pàgs. 19-20), en un diàleg íntim i serè amb l’àngel de la Mort, diu:

“Dolç àngel de la Mort, si has de venir, més val / que vinguis ara. / Ara no temo gens el teu bes glacial, / i hi ha una veu que em crida en la tenebra clara / de més enllà del gual.”

Es tracta, sens dubte, d’un moment privilegiat, ple de serenor, de maduresa personal i de deseiximent, en què res d’aquest món no reté ja el poeta i la Mort se li ofereix, benigna, com un àngel dolç, quasi alliberadora, perquè ja té “dels sofriments passats (...) l’ànima madura / per ben morir”, alleugerida del “llast de records” i desarrelada “del llim d’aquesta terra amarada de plors”:

“Dels sofriments passats tinc l’ànima madura / per ben morir. / Tot allò que he estimat únicament perdura / en el meu cor, com una despulla de l’ahir, / freda, de tan pura. / Del llim d’aquesta terra amarada de plors / el meu anhel es desarrela.”

I per si això no fos prou, “hi ha una veu” que el “crida en la tenebra clara / de més enllà del gual”.

Morir, en aquest moment, li seria fàcil, lleu, bell, “ com lliscar sense esforç / en una nau sense timó, ni rem, ni vela, / ni llast de records!”.

El moment, per tant, és tan propici per a deixar aquest món que el poeta preferiria, fins i tot, morir i renunciar a la immortalitat a seguir vivint exposat al patiment que preveu i tem li esdevindrà a causa de la seva malaltia pulmonar, irrevocable.

“Tinc pesera de viure demà encara... / Més que el dolor sofert, el dolor que es prepara, / el dolor que m’espera em fa mal... / I gairebé donaria, per morir ara, / —morir per sempre— una ànima immortal”.

Necessitat de l’ajut diví

“SÓC TAN SOVINT COM UNA CORDA FLUIXA I VENÇUDA / QUE VIBRA MALAMENT!”

54

Cos i ànima. Matèria i esperit són els dos elements que integren la totalitat de l’èsser humà. L’antropologia d’en Màrius Torres, el seu concepte i sentiment de l’home, es mouen dintre de la tradició filosòfica del platonisme i del neoplatonisme.

El cos està sotmès als condicionaments de la matèria i al seu desgast. L’ànima, en canvi, voluntariosa i prompta, anhela i pugna per alliberar-se de la feixuguesa del cos, per abastar, lliure i tensa, els seus anhels de vida i llibertat. Però, mentre està en el cos i en aquest món, no sempre ho aconsegueix, sinó que, aclaparada per les dificultats d’un destí esquerp, marcat per la feblesa del cos, no sempre manté la serenitat i la fermesa moral que voldria i caldria per afrontar-lo amb dignitat.

És l’experiència de la impotència radical humana i del conseqüent conflicte moral interior, constatable tan sovint per tots nosaltres, els humans, i també pel nostre poeta.

Poema (12), gener, 1937 (pàgs. 20-21).

“Que sigui la meva ànima la corda d’un llaüt / per sempre igual i tensa / i que el destí no em pugui arrencar, decebut, /

sinó una sola nota, invariable, immensa. / Una nota molt greu i molt constant. Vençut / no sigui mai el clau que tiba i que defensa / la viva pulcritud / de la vibració d'una corda ben tensa.”

És el que la voluntat esforçada del poeta voldria. Tanmateix reconeix que:

“Sóc tan sovint com una corda fluixa i vençuda / que vibra malament! / Amb un ritme feixuc, engavanyat i lent, / àtona, corrompuda, / corda desafinada, la meva ànima ment. / Quants cops l'hauria volgut muda / per no sentir la música falsa del seu accent!”

Per això, davant la seva impotència moral radical per a plantar cara al seu destí esquerp, el poeta sent la necessitat d'invocar l'ajut diví:

“Senyor, ¿Tu no voldries / reblar les torques dels meus extrems afeblits / perquè mai no s'afluixin les meves melodies? / Jo vull ésser constant en els plors i en els crits, / i cantar sempre igual, ignorant les follies, / els delers, els neguits, / el corb que sobrevola l'estepa dels meus dies... / Jo vull ésser com tu, o corda que diries / que sempre et polsen uns mateixos dits.”

Un altre poeta, el romà Ovidi, en l'antiguitat pagana, havia advertit aquesta mateixa experiència de conflictivitat interior i d'impotència moral per a realitzar el bé: “Video meliora, proboque, deteriora autem sequor”, sense recórrer, però, per a il·luminar i reparar aquesta situació dramàtica de l'ésser humà, a la llum i a l'ajuda divines.

És la revelació judeocristiana la que des de la realitat històrica de la caiguda i de la impotència moral de l'home enfront del mal i de la seva salvació, il·lumina i ajuda a reparar aquesta experiència universal de conflictivitat interior des de la necessitat i la donació gratuïta de la gràcia de Crist Salvador.

Ho expressa magistralment Sant Pau, en la carta als Romans, d'aquesta manera: “No entenc què faig, perquè no faig allò que vull, sinó allò que detesto (...) Sé que el bé no habita dintre meu, és a dir, que sóc feble. Veig que sóc capaç de voler el bé, però no de fer-lo: no faig el bé que voldria, sinó el mal que no voldria (...)”

Em trobo, per tant, que voldria fer el bé, però alhora constato això: només sóc capaç de fer el mal. Si segueixo la raó, m'agrada de complir la llei de Déu, però veig en els membres del meu cos una altra llei que combat contra la llei de la meua raó i em té presoner: és la llei del pecat que porto dintre meu. Que en sóc de dissortat! ¿Qui m'alliberarà d'aquest cos que em duu a la mort? Déu, a qui dono gràcies per Jesucrist, Senyor nostre!" (Rm 7,15,18-19,21-25).

En Màrius Torres, certament, no fa aquí cap menció explícita de la doctrina catòlica sobre la feblesa radical de l'home i la necessitat absoluta de la gràcia divina de Crist Redemptor per a reparar-la. Però, des de l'experiència de la seva pròpia feblesa constata i fa palesa la necessitat d'invocar i demanar l'ajut diví per assolir viure amb dignitat i fermesa la seva condició d'home feble.

L'amor dels amants, frustrat per la malaltia i per la mort, s'abasta en l'eternitat de les ànimes immortals.

56

"NO PODEM ACOSTAR LES NOSTRES VIDES CALMES: / ENTRE ELS DOS HI HA UNA TERRA DE XIPRERS I DE PALMES."

La malaltia greu i l'amenaça de la mort, més o menys propera, que assetjaren el poeta, en el ínterim de la seva vida, frustraren l'amor d'aquest a la dona estimada (una seva amiga, potser, de sanatori?), un amor que no pogué culminar en l'entrega perfecta d'una vida totalment compartida, conjugal tal vegada, a causa de la malaltia fatídica i perillosa que ambdós amants compartien.

Poema (14), CANÇÓ A MAHALTA, març, 1937 (pàg. 23).

"Corren les nostres ànimes com dos rius paral·lels. / Fem el mateix camí sota els mateixos cels."

Però,

"No podem acostar les nostres vides calmes: / entre els dos hi ha una terra de xiprers i de palmes."

És a dir, una terra de malaltia i de mort. Es trobaran, tanmateix, i es juntaran les dues ànimes i les dues vides en la mar de l'eternitat, la seva pàtria antiga. És l'esperança del poeta:

“En els meandres, grocs de lliris, verds de pau, / sento, com si em seguís, el teu batec suau / i escolto la teva aigua, tremolosa i amiga, / de la font a la mar —la nostra pàtria antiga—”

Aquesta pàtria antiga on s’encaminen les ànimes immortals dels amants com rierols al gran mar, ¿és el si del Déu personal i etern de la fe religiosa o, simplement, l’eternitat impersonal del cosmos on es dilueixen en la generalitat i en l’anonimat totes les coses?

Aquí el poeta no ho especifica ni ho concretitza més. En altres poemes, ho veurem més endavant, afirmarà més explícitament la realitat inequívoca d’un Etern diví personal, de cap manera identificable amb el món còsmic i garant de la immortalitat personal de l’ànima humana.

“MORIES POC A POC, I ET TORNAVES, CANTANT, / UNA OMBRA QUE TENIA LA FORMA DEL TEU CANT.”

Mentrestant, fins i tot en el somni, poema (15), LORELEI, 1937-1938 (pàgs. 24-25), la persona amada:

“Arrelada en la carn i en els somnis. Tan clara, / que tu sola tenies uns límits en l’impur / aiguabarreig dels meus deliris, foc obscur / de sarments oloroses, fumejant com una ara / dins meu!”

Li apareix inabastable, negada per a l’anhel d’amor que envaeix la seva ànima:

“La nit era tot música. Les finestres obertes / ens duïen, de les amples avingudes desertes, / aquella olor de terra del vent de la tardor, / sobre la teva veu, pàl·lida, tenebrosa, / com, d’un foc d’agonies, un riu de vida fosa... / Mories poc a poc, i et tornaves, cantant, / una ombra que tenia la forma del teu cant.”

També, doncs, els somnis del poeta interpreten, fantasmagòricament, les frustracions reals d’un amor humà que el seu destí esquerp fa impossible.

L'anhel d'un present etern

“ALGUNA NIT MOLT ÍNTIMA (...) / M'HE DIT, EN L'INTERVAL DELS SOMNIS I ELS RECORDS: / —L'ETERNITAT ÉS SOLS UN PRESENT QUE S'EIXAMPLA—”

L'instant present, puntual, és l'únic que és a l'abast de l'home, immers com està en la successió del temps.

Tanmateix, el poeta, poema (31), AL PRESENT, gener, 1938 (pàg. 41), es pregunta si aquest “petit espai” de temps és l'únic que li escau a la seva “poquesa” i ha de ser la seva sola “eterna presa”:

“¿Un moment que flueix, gota d'un riu obscur, / podrà ser, solament, la meua eterna presa?”

I en “alguna nit molt íntima” que propicia la meditació transcendental, “en l'interval dels somnis i els records”, s'ha dit que, tal vegada, aquest “present”, breu i successiu, pugui eixamplar-se i fer-se únic i ple, sense passat ni futur, a semblança del “nunc” o “present”, únic i etern, de Déu:

“Alguna nit molt íntima, i distès amb esforç, / m'he dit, en l'interval dels somnis i els records: / —L'eternitat és sols un present que s'eixampla /.—”

En aquest afany d'eternitzar el seu present el poeta hi beslluma, a més a més, l'arrel divina de la seva ànima, delerosa de transcendir la successió del temps i de participar i gaudir del “present” únic, ple i etern de Déu:

“Potser l'arrel divina que és soterrada en mi / ¿és sols aquest afany, tan difícil de dir, / de viure en un present una mica més ample?”

D'aquesta manera la raó poètica-cordial del poeta beslluma i anticipa vivencialment el que la raó filosòfica intentarà mostrar especulativament, a saber, que l'anhel d'immortalitat de l'ésser humà és, alhora, signe i fluència de l'arrel divina de la seva ànima espiritual, destinada a transcendir la limitació i la successió del temps i a participar, un dia, de l'eternitat del seu creador i garant diví.

L'esperança incorruptible de l'home té en Déu el seu fonament i garant

“LA FLOR DE L'ESPERANÇA, MINÚSCULA I TENAÇ, / COLOR DELS NOSTRES SOMNIS, ÚNICAMENT HI RESTA!”

El poema (33), 11 de març de 1938 (pàg. 45), és un cant magnífic a la indestructible “flor de l'esperança” que, malgrat “la galerna i el llamp, el torb i la tempesta”, resisteix, “minúscula i tenaç”, i “enlaira el seu perfum, secret com la pregària”, “entre les runes, sobre els fogars extingits”:

“La galerna i el llamp, el torb i la tempesta, / sobre l'ample terror l'han combatut a ras. / —La flor de l'esperança, minúscula i tenaç, / color dels nostres somnis, únicament hi resta! — Entre les runes, sobre els fogars extingits, / enlaira el seu perfum, secret com la pregària.”

I és que l'esperança de sobreviure és consubstancial a l'ésser humà malgrat totes les desfetes i misèries que hagi de suportar. Així ho enten el nostre poeta i, per això, el tema de l'esperança està present en aquest i en altres poemes d'en Màrius Torres tan exposat i malmenat en aquells anys d'esfondrament personal, familiar i patri, com a conseqüència de la guerra civil i de l'ocupació de Catalunya per les tropes franquistes.

A aquests esdeveniments dolorosos fa, segurament, esment el poeta de Lleida en els versos que segueixen:

“Car tan profundament la seva arrel s'allarga / que (aquesta esperança) floriria encara si aquesta terra amarga / un dia fos coberta d'una crosta de sal.”

Aquesta terra amarga, coberta d'una crosta de sal, és, sens dubte, en la ment del poeta, la terra i el poble catalans que, malgrat la desfeta de la guerra civil i les seves nefastes conseqüències, no han perdut ni perdran mai l'esperança de reeixir i de recuperar la identitat i les llibertats nacionals.

I això perquè:

“(...) l'alè de Déu novament hi circula! / I, granant en silenci les espigues del mal, / ella traurà forment del jull i la cugula.”

Una aital esperança, en efecte, sense l'alè de Déu que la inspiri, la sostingui i en garanteixi l'acompliment de les seves justes aspiracions, seria absurda i una burla cruel per a l'home. L'arrelament indestructible d'aital esperança en l'ànima de l'home es converteix, així, en un postulat ètic de l'existència i presència d'un Déu personal, totpoderós i provident, garant definitiu d'aquesta actitud vital de l'ésser humà i de l'acompliment de les seves justes expectatives.

La mort fa palesa la precarietat i la fragilitat de l'home

“PERÒ ARA EL TEU FRED FA COMPENDRE, ENFONSANT-SE, / QUINA COSA TAN FRÀGIL ES TORNA UN ESPERIT.”

Enfront de la mort amenaçant i assetjadora que li envia els seus missatgers, el poeta experimenta, com mai, l'estremiment que li produeix la percepció real de la fragilitat i levitat de la pròpia vida i del despullament i nuesa de la seva ànima per la rapinya que en fa “l'Amarga” de tot el que el poeta ha viscut i ha estimat fins aleshores.

60

Poema (37), LA MORT I EL JOVE (pàg. 50):

“Mai una boca ardent no assedegà la febre / com la meva, esperant respirar pel teu pit. / Mai no foren tan grans uns ulls en la tenebra / com ara els meus, Amarga, que et miren fit a fit! / Res, mai, ni l'invencible engany de l'esperança, / no em feia tremolar davant de l'infinit. / Però ara el teu fred fa comprendre, enfonsant-se, / quina cosa tan fràgil es torna un esperit.”

La mort és la “situació límit” definitiva (Jaspers) que ageganta i fa palesa la nostra radical contingència, el nostre essencial ser i no ser. En la mort, com advertia el protagonista de la novel·la d'Arthur Koestler “El zero i l'infinit”, la metafísica de la nostra inconsistència ontològica es fa real. Ho experimentem i ho expressem també, profundament, tots nosaltres, quan, davant la mort real d'un familiar o amic nostre, diem: “No som res.”

La mort, a més a més, ens despulla de tot el que tenim i deixa la nostra ànima nua en ella mateixa sense ornaments ni màscares socials afegits:

“Morir ... Si almenys pogués arrabassar i endur-me / tot el que he malgastat, vivint entre la xurma, / d’amor, d’ambicions, de treballs, d’ideals! / Pesa poc la meva ànima, nua en ella mateixa.”

I el poeta es demana si no li serà comptat quelcom de valuós de la seva vida, guardat en les mans dels Immortals.

“¿No li serà comptat el pes d’allò que deixa / vivent, entre les vostres mans de foc, Immortals?”

En la mort, doncs, moren en l’home moltes coses: amors, ambicions, treballs, ideals mundanals. Tanmateix, el poeta deixa oberta una escletxa d’esperança que quelcom de l’ésser humà persisteix a sobreviure en les mans dels Immortals.

La mort: portal i albada de l’eternitat

“(...) PERÒ, MÉS QUE L’ANGÚNIA, M’ALLUNYA D’ATURAR-ME / LA LLUM D’ALBA DE L’ÀNGEL QUE VE DARRERA MEU.”

La Mort per al jove del poema anterior era “l’Amarga” perquè, rapinyera, li arrabassava tot el que havia viscut i estimat deixant-lo tremolós i nu davant d’un destí ignot.

Però, d’altra banda, breu i passatgera com és, calma amb dits de repòs la darrera angoixa de la carn vençuda, cuitant a resplendir, darrere d’ella, la llum de l’àngel que anuncia la imminència de l’eternitat que embolcallarà la seva ànima d’immortalitat.

Poema (38), PARAULES DE LA MORT, 14 d’agost, 1938 (pàg. 51):

“Tu, jove moribund que ara m’has dit Amarga, / amargs són els teus llavis per comprendre el meu gust! / (...) Gran ocell de silenci, indiferent i muda / germana de la Nit, sobre la carn vençuda / el meu vol és profund i pàl·lid, però breu. / Calmo, amb dits de repòs, la seva última alarma; / però, més que l’angúnia, m’allunya d’aturar-me / la llum d’alba de l’àngel que ve darrera meu.”

Després de la mort, doncs, com després de la fosca nit, trenca per l’ànima de l’home moribund la llum d’alba de l’eternitat.

Així la mort que és acabament de la vida en el cos fa, a la vegada, expedit el pas i l'entrada a la vida immortal de l'esperit.

“QUAN SERÀS MORT, ENCARA / FARÀS CRÉIXER UNA FLAMA.”

És el que insinua també el poeta en el poema (44), ENTRE L'HERBA I ELS NÚVOLS, març-octubre, 1938 (pàg. 58):

“*Un arbre*”

“*Vius entre l'aire. / De nit vas de la terra / a les estrelles. /
Quan seràs mort, encara / faràs créixer una flama.*”

L'arbre que viu entre l'aire i que de nit va de la terra a les estrelles i que quan és mort encara fa créixer una flama, bé pot ben ser la metàfora de l'ànima del poeta el qual, enmig del silenci propici de la nit, amb el seu pensament i amb el seu delit de sobreviure ultrapassa els límits d'aquest món i la barrera de la mort.

“(…) UN VIURE TAN SENSIBLE, / UNA MORT TAN SECRETA.”

62

D'altra banda, la vida sensible del poeta de Lleida i la seva mort discreta al sanatori d'Olena, en la postguerra civil espanyola, en ple esfondrament de la pàtria catalana i separat dels seus familiars, exiliats a França, queden reflectides en aquesta delicada estrofa del poema (44), ENTRE L'HERBA I ELS NÚVOLS, març-octubre, 1938 (pàgs. 60-61):

“*La mort*”

“*Fulles del trèmol, / qui tinguéis com vosaltres / en la ribera /
un viure tan sensible, / una mort tan secreta.*”

Mort tan anorreadora pel que fa al cos que es corromp sota terra que cap primavera podrà jamai revifar-lo:

“*Com els somriures / sobre un mirall hermètic, / la Primavera /
llisca sobre les tombes, / però no pot entrar-hi.*”

La impotència, doncs, de la natura enfront del poder abassegador i irreversible de la mort sobre els cossos que es podreixen en les tombes és contundent i absoluta.

Si en Màrius Torres hagués considerat el fet transcendental de la Resurrecció de Jesucrist, penyora i garantia formal de la

nostra personal resurrecció, certament hagués pogut esperar amb fonament de fe que una altra mena de Primavera, la introduïda i sostinguda per l'Esperit de Déu i actuada ja en Crist Ressuscitat, podria penetrar, el seu dia, en les tombes dels morts per a ornar de vida i de glòria immortal àdhuc els cossos destrossats pel poder anorreador de "l'Amarga".

Segons testimoniegen amics cristians que estigueren al seu costat en el moment del seu traspàs, en Màrius Torres no rebutjà petonejar el Sant Crist que li fou apropiat als seus llavis de moribund. Podríem preguntar-nos si aquest gest és suficient per a pensar i afirmar que ell acceptà i s'adherí, conscientment i formalment, a la fe en Jesús de Natzaret com a Fill de Déu i Salvador dels homes. Si ens atenim als seus poemes, hem d'afirmar, sincerament, que aquesta referència explícita a una fe específicament cristiana en la resurrecció dels morts hi manca.

La resurrecció del cos és un dogma específicament cristià que no es troba reflectit en l'experiència metafísica-religiosa, continguda i expressada en els seus poemes.

La mort anticipada pel pensament i la temença: causa d'angoixa per a l'home

“—MORIR ÉS TAN FÀCIL!—/ I TOT EN MI ET CONTESTA: /— TAN FÀCIL A UNA ROSA!—”

L'home és un moribund conscient. L'ésser humà és l'única criatura que sap que ha de morir. Però més que la mort puntual en si mateixa que és, pròpiament, termini i acabament de la vida i de la consciència i, per tant, del sofriment i de l'angoixa de morir, són el pensament i la temença d'haver de morir que anticipem quan encara vivim els que, pròpiament, ens causen angoixa.

Poema (44), ENTRE L'HERBA I ELS NÚVOLS, març-octubre, 1938 (pàg. 61):

“Rosa”

“Com si em diguessis / mentre t'esfulla l'aire: /—Morir és tan fàcil!— / I tot en mi et contesta: /—Tan fàcil a una rosa!—”

La rosa esfullada pel vent és metàfora de la fugacitat de l'existència humana truncada prematurament per la mort. Però, el que esdevé tan fàcilment i sense recança ni angoixa per a la rosa, l'home i el poeta ho anticipa amb temença i a contracor.

I és que la rosa no sap que mor. L'ésser humà, en canvi, sap que mor una mica cada dia de la seva vida i, a més a més, anticipa amb esgarrifança el moment enigmàtic de la seva mort, i més quan, és el cas del nostre poeta, per la circumstància d'una greu malaltia, s'és conscient que la mort és inevitablement propera.

La mort: “existencial” constitutiu de l'ésser humà

“EN L'ESTANÇA MÉS CLOSA DE LA NOSTRA EXISTÈNCIA, (...) / VIU L'ARBRE DE LA MORT; I CREIX, INTERIOR, / DE TOT EL QUE ES MARCEIX EN LA NOSTRA VIVÈNCIA.”

Vida i mort coexisteixen i s'alimenten l'una de l'altra en l'ésser humà com dos “existencials” constitutius de la seva realitat personal.

64

L'existent humà és un “Ésser-per-a-la Mort” (“Sein-zu-Tode”), ensenyava, per aquells mateixos anys, el filòsof alemany, Martí Heidegger, i tota la filosofia del moment de cuny existencialista.

Una mort entranyada en la mateixa naturalesa humana des del primer moment de la seva existència i que s'acreix, com un arbre interior, a mesura que avança la vida, nodrint-se de les seves despulles fins convertir-se en l'única sobirana i dominadora de la persona humana.

Poema (54), ARBOR MORTIS, “Al punt que hom naix comença de morir e morint creix, e creixent mor tot dia” (Pere March), 3 gener, 1939 (pàg. 74):

“Déu, al primer batec de cada cor que neix, / sembla dues llavors en una sola argila: / la vida remorosa que cada instant s'esfila, / la mort silenciosa que cada instant s'acreix. / En l'estança més closa de la nostra existència, / allà on només habiten l'esperança o l'horror / viu l'Arbre de la Mort; i creix, interior, / de tot el que es marceix en la nostra vivència.”

Les dues llavors, doncs, de vida i mort que Déu ha sembrat en l'argila del cos de l'home coexisteixen i s'alimenten l'una de l'altra. L'esperança de viure sempre i l'horror i la contradicció de viure morint cohabitaven en l'estança més íntima de l'ésser humà, talment que l'Arbre de la Mort hi creix, entranyat, constitutivament, en la naturalesa de l'home, nodrint-se de tot el que es marceix en la fluència vital de l'existència humana.

Malgrat tot, una vegada més, el poeta de Lleida alena l'esperança que el mateix Arbre de la Mort que s'acreix dintre d'ell amb les despulles de la pròpia vida, estrenyent amb les arrels el seu cos fibra a fibra, encara extraurà d'ell mateix nova vida “i un aspre perfum d'ànima vindrà a les (seves) flors”.

“Arbre, en la primavera que tu trauràs de mi, / estreny, amb les arrels, el meu cos fibra a fibra. / Faran les teves fulles una ombra de repòs, / i un aspre perfum d'ànima vindrà a les teves flors.”

La mort: portal del misteri vers el qual s'encamina l'ànima del poeta assedegada d'eternitat

65

“LA MORT —TOTS ELS CAMINS QUE ARRIBEN FINS A DÉU / PASSEN SOTA ELS TEUS ARCS, O PORTAL DE MISTERI—”

L'ànima del poeta, delerosa de la llum eterna de la qual en sent el neguit perquè n'és filla i hi està destinada des de la seva pròpia naturalesa espiritual, guaita enfora del seu cos a l'espai de llibertat on la vida governa transcendent el clos de la matèria.

Poema (57), EL TEMPLE DE LA MORT, 25 març, 1939 (pàg. 77):

“Com un poble d'ocells, fills de la llum eterna, / des dels pòrtics del temple d'un déu abandonat, / o cos meu, la meva ànima, sedent de claredat, / guaita enfora, a l'espai on la vida governa, / no pas dins teu, al trist recinte humit i gras / on regna, entre la fosca que glaça les palpebres, / la Mort, la immunda Mort, ofertada en els altars / a un culte corromput de runes i tenebres.”

L'ànima, doncs, tendeix, com al seu lloc natural, a l'espai de claredat i de vida al qual està orientada i destinada des del seu

centre més pregon, anhelant abandonar els pòrtics del temple del seu cos mortal on hi regnarà, definitivament, la Mort amb el seu seguici de runes i tenebres. El poeta acumula, aquí, els epítets més negatius i més negres per a denigrar “l’Amarga”. I és que, aquesta vegada, la Mort és vivenciada, com mai, tenebrosa i lletja, envoltada de la seva cort macabra d’humiliants i repugnants despulles.

Tanmateix, ella, i només ella, és l’arc i el portal ineludibles que afranqueixen l’entrada al misteri d’eternitat que s’amaga al seu darrere.

“La Mort —tots els camins que arriben fins a Déu / passen sota els teus arcs, o portal de misteri—.”

I el poeta desitja, només, que ja que la Mort és accés necessari vers la claredat de l’eternitat, sigui el seu morir “sense agonia, lleu, / cara a la sola llum, a l’esplendor aeri, / alegre, lliure, net com el vol d’un ocell, / travessant l’arc més alt a frec de capitell!”

La influència de la tradició antropològica platònica i neoplatònica en el pensament i sentiment de l’home que en Màrius Torres reflecteix en els seus poemes, és palesa. El cos material, sotmès als condicionaments de la matèria, del temps i de l’espai, es desgasta i mor. L’ànima, en canvi, d’estirp espiritual, és indestructible i immortal, lliure i delerosa d’infinít i d’eternitat.

“¿QUINA LLUM TROBAREM EN LA NOVA NAIKENÇA / SENSE SENTITS NI COS, NUS ENMIG DE L’ESPAI?”

El poeta que anhela i espera una nova naixença de l’ànima i de la consciència en una nova vida, completament immaterial, és pregunta i pregunta a Déu “quina llum trobarem en aquesta nova naixença / sense sentits ni cos, nus enmig de l’espai”, que ens permeti copsar “l’invencible infinit” de la presència de Déu.

Poema (58), 22 abril, 1939 (pàg. 78).

“O Tu, que encens la llum sobre cada semença, / àdhuc sobre el gra bord que no llucarà mai, / ¿quina llum trobarem en la nova naixença / sense sentits ni cos, nus enmig de l’espai?”

¿Com copsen les ànimes immortals, despulades del cos material i dels seus sentits corporals, la realitat infinita i espiritual de

Déu? ¿Hauran d'emprar, encara, analogies i versemblances de les realitats percebudes i conegudes durant la seva vida terrenal per a poder copsar o veure Déu?

“Invencible infinit de la teva presència! / ¿Com et saben els morts en aquella altra llum? / ¿Ets per a ells, si es recorden d’una antiga existència, / apariència, música, corporeïtat, perfum?”

Aquesta mort enlluernada per la llum de l’eternitat, ¿ens guarda per a l’instant del nostre desvetllament en l’altra vida una altra mena d’ulls oberts?

“Enlluernada mort que la vida somnia, / ¿guardes per a l’instant de sentir-nos desperts / en una pau semblant uns altres ulls oberts?”

¿No ressonen en aquestes ansioses preguntes les d’un altre eximi poeta de la nostra llengua, en Joan Maragall, quan en el seu celebrat “Cant espiritual” també s’exclama a Déu:

“I quan vinga aquella hora / de temença / en què s’acluin / aquests ulls humans, / obriu-me’n, Senyó, / uns altres de més grans / per contemplar / la vostra faç immensa.”

67

I el poeta de Lleida demana que, en aquesta nova naixença, la percepció de la presència divina sigui per a ell, almenys, tan íntima i directa com ho és la consciència de la pròpia ànima quan, “amb els ulls tancats”, “un riu de claredats” s’enduu les àncores de les sensacions i preocupacions que la tenien amarrada a les coses de la terra:

“Jo voldria sentir-te, suprema companyia, / com sento la meua ànima, quan, amb els ulls tancats, / s’enduu les meves àncores un riu de claredats.”

“POTSER NI TU MATEIXA NO POTS MORIR DEL TOT.”

El misteri de vida i mort que ho embolcalla tot en la natura i en l’home, ho estem constatant, és omnipresent en la creació poètica d’en Màrius Torres. La mort que, d’una banda, sembla abassegar-ho tot en la natura i en l’èsser humà, malgrat tot, no pot acabar amb la vida que es mostra més forta i més poderosa que aquella.

Talment que suscita en el poeta la sospita que, sobretot pel que fa a l'home no sigui tant l'anorreament absolut de la persona, sinó, més aviat, el pòrtic d'accés a una vida renovellada.

Poema (61), LA MORT, EN UN MATÍ D'ABRIL, desembre, 1938-5 de juliol, 1939 (pàg. 83).

“—Altiva segadora, que per beure'n la saba / seques el camp més fèrtil amb una falç de glaç, / ¿de què et val afollar les espigues sens nombre / si et cau una llavor de cada brot que culls? / Quan has passat, el món rebrosta a la teva ombra, / i orenetes vivents s'escapen dels teus ulls!”

Implacable i dominadora, la Mort acaba segant el camp més fèrtil i florit amb la seva falç de glaç. Tanmateix, la seva victòria mai és total i absoluta perquè, àdhuc en la natura vegetal, sempre resta una llavor de vida que rebrosta i sobreviu al seu pas abassegador.

Fins i tot, entre els humans, el crit angoixós dels moribunds és molt més que el gemec autòmata i biològic de l'animal que fineix del tot i per sempre. És, més aviat, el sospir profund d'un esperit que cuita per alliberar-se dels lligams del cos i continuar-se en una nova llum de vida que esvaeixi per sempre la tenebra passatgera de la mort. Aquesta, sospita el poeta, no s'esgota en ser l'anorreament pur i absolut de la persona i de la vida en el cos, sinó, més plausiblement, en ser l'alba d'una vida immortal i plena de l'esperit.

“Orgullosa, ¿no saps que sota el teu caprici / la veu dels moribunds és molt més que un sanglot? / Una vida s'encén a cada sacrifici. / Potser ni tu mateixa no pots morir del tot.”

“ARA, MORIR SERIA COM SER EMPORTAT PEL VENT...”

Els moments de calma i serenitat davant la mort s'alternen amb espais d'angoixa i de temença en l'ànima del poeta. Són, aquells, moments privilegiats en què el seu esperit se sent alleugerit i prompte per a deixar el cos feixuc sense impediments ni traumes.

Poema (65), CALMA, 15 setembre, 1939 (pàg. 87).

“El cel, tan prop, apaga dintre meu, un moment, / l’aspra set de la terra que pesa en el meu cos. / Ara, morir seria com ser emportat pel vent... / Tots els camins de Déu són en el meu repòs.”

En contemplar, doncs, “el cel, tan prop”, el poeta s’adona que “l’aspra set de la terra”, és a dir, el delit de continuar vivint en aquest món que, normalment, deixa sentir el seu pes, resta com minvada per aquesta calma del cel que se li traspasa a l’ànima. Ara, morir no li costaria gran cosa perquè tots els camins que menen cap a Déu li han estat afranquits per aquest privilegiat interval de pau, de repòs i de llibertat que li envaeix l’ànima.

La vida és una música que té un seu acord final

“AIXÍ LA VIDA (...) / ARROSSEGA SILENCIS QUE SEMBLA QUE HAGIN MORT, / VEUS I CANTS D’UNA MÚSICA QUE JA NO POTS PERCEBRE, / CAP A UN FINAL FET D’ELLA, PERFET COM UN ACORD.”

La vida és com una música que, en la memòria, arrossega i guarda tot un ordit de veus, de cants i de silencis, que sembla que hagin mort, cap a un acord final que resumeix i defineix tota la peripècia vital de la persona i que configura, definitivament, la personalitat abastada al llarg de tota la vida.

Poema (66), novembre, 1939 (pàg. 88).

D’una banda, el cor o consciència íntima de la persona testimonieja a cadascú que a cada instant mor una mica i que moren també, dins seu, els seus records i els perd en un despullament de tot el viscut:

“El cor”

“No és prou que a cada instant mori una mica. / Cal que morin també, dins meu, els meus records / i jo els perdi... / Pàtria potent i rica, / ànima, ¿què faré sense els meus morts?”

Tanmateix, totes les vivències i tots els records de la persona que sembla que hagin mort, la vida els arrossega “cap a un final fet d’ella, perfet com un acord”, modelant així, definitivament, la nostra personalitat més o menys reeixida.

“L'ànima”

“—Com una música molt lenta / flueix, miraculosament, d'un acord sol / i, rítmica, s'eleva, s'orienta, / i viu, i a cada temps que guanya duu l'estol / dels silencis i els ecos d'abans en el seu vol, / així la vida, cor, aquesta lenta febre, / arrossega silencis que sembla que hagin mort, / veus i cants d'una música que ja no pots percebre, / cap a un final fet d'ella, perfet com un acord.”

No diu, aquí, el poeta si aquest últim acord de la música de la nostra vida terrenal es continua, més elevada i bella, després del silenci obligat de la mort, en una seqüència nova de sons que només pot percebre l'ànima alliberada dels condicionaments del cos material. Sí que ho expressa, però, explícitament, en el següent poema.

La mort és el preludi de silenci necessari per a poder escoltar i gaudir de la música que està a punt de sonar

“I AIXÒ ÉS LA MORT —TANCAR ELS ULLS, ESCOLTAR / EL SILENCI DE QUAN LA MÚSICA COMENÇA.”

70

La mort esperançada del qui se sap posseïdor d'una ànima immortal és com tancar els ulls i fer silenci per a poder escoltar i fruit de la sinfonia que és a punt de començar.

La mort, certament, imposa un silenci absolut al brogit de sensacions i de passions de la vida de l'home en el cos. Però serà, solament, el preludi de silenci i de recolliment que es demana abans l'orquestra no iniciï l'obertura de la sinfonia que és a punt de sonar.

Serà, aleshores, que l'ànima, lliure com un ocell, creuarà el cel en calma després de la tempesta i del brogit d'aquest món per a enfilars, definitivament, el vol vers l'eternitat de Déu.

Poema (70), AIXÒ ÉS LA JOIA, 30 març, 1940-gener, 1941 (pàg. 94).

“Això és la joia —ser un ocell, creuar / un cel on la tempesta deixà una pau intensa. / I això és la mort —tancar els ulls, escoltar / el silenci de quan la música comença.”

“DÉU MEU, JA ESTIC A PUNT (...) MÉS TARD, POTSER SERIA MASSA TARD”

Som al març de 1940 i el poeta de Lleida, vençut físicament per la malaltia, però, lúcid i resignat sabedor de l'imminent acabament de la seva vida en aquest món, se sent i es confessa cada vegada més madur i disponible per lliurar la seva vida a Déu.

Retardar-ho més potser li comportaria perdre per sempre l'ocasió de rebre i acceptar la mort d'aquesta faicó tan lúcidament i lliurement assumida. Per això diu a Déu que ja està a punt i que el moment li sembla el més idoni per a lliurar-li resignadament la vida.

Poema (71), març, 1940 (pàg. 94).

“Així un núvol es fon i deixa el cel més blau. / Així una fulla pensa que es fa lliure quan cau, / i s'apaga aquest vespre tan lent i tan segur, / sobre els camps, pels camins on ja no va ningú. / Així en la fosca es perd el pas d'un vagabund... / Déu meu, ja estic a punt. / Ja vençut, però encara sota el meu estendard / —més tard, potser seria massa tard.”

71

“DÉU MEU, QUE NO DEIXI D'ESPERAR MÉS ENLLÀ, SI EL QUE ESPERO NO ÉS D'AQUESTA VIDA.”

L'esperança, ho hem vist amb anterioritat, és l'actitud personal, incorruptible, que sosté l'ànim del poeta de Lleida i quasi defineix el seu peculiar tarannà enmig dels esdeveniments dolorosos de la seva vida.

Confessa el poeta que aquesta esperança, si bé a vegades se li aflebí i allunyà, mai li mancà del tot deixant-li sempre obert un humil caminet de confiança de sortir-se'n, de totes les malastrugances que envoltaren la seva vida.

Poema (82), 30 setembre, 1941 (pàg. 103).

“Jo sento en mi la música d'un goig immaculat / que a vegades és lluny i a vegades s'atansa. / Com altres són per a la fe o la caritat, / potser jo visc per aquesta esperança / que mai, ni quan perdut al fons del meu desert / la meva ànima em sembla tan vana com la sorra, / no em defalleix, humil caminet sempre obert, / on cada nit tota petja s'esborra.”

És l'esperança, indestructible, que el poeta demana, aquí, a Déu que li sigui mantinguda contra tota mena de dany i de mentida àdhuc més enllà d'aquesta vida si és que aquesta profunda i incorruptible esperança ho és, en el fons, de quelcom que només pot abastar-se i acomplir-se més enllà de les expectatives limitades i caduques d'aquest món.

“(...) si jo he de viure solament per esperar / que sigui a ple saber del dany i la mentida; / i, Déu meu, que no deixi d'esperar més enllà, / si el que espero no és d'aquesta vida.”

La necessitat quasi visceral d'esperar contra tota mena de temptació de desesperança palesa, en el poeta de Lleida, un anhel i una capacitat de plenitud de vida i de felicitat que només poden ser associats en Déu i per Déu en l'eternitat.

Els creients en Crist, vencedor del pecat i de la mort, posseeixen i fonamenten la seva garantia absoluta d'acompliment del seu anhel i esperança de pervivència personal després de la mort en el poder i en la promesa i fidelitat de Déu, manifestats i actuats en la Resurrecció de Crist.

72

No sembla que el nostre poeta arribés a ancorar el seu anhel i esperança d'immortalitat de l'ànima en altres motivacions que les estrictes filosòfiques i vitals dintre de la tradició platònica i neoplatònica, que hem anat remarcant al llarg d'aquest estudi.

Certament, però, la seva constatació de la importància i necessitat vital de l'esperança com una mena “d'existencial constitutiu” de l'ésser humà, com ha posat de relleu, entre d'altres, el filòsof francès, Gabriel Marcel, l'apropa extraordinàriament a la visió antropològica actual de l'existència humana.

II. 2. EL TRANSCENDENT DIVÍ EN LA POESIA D'EN MÀRIUS TORRES

La “vivència o experiència” del Transcendent diví ocupa un lloc central i fonamental en el conjunt de l'obra poètica d'en Màrius Torres.

El pressentiment i l'afirmació explícita de Déu a propòsit de la contemplació estètica-metafísica de les realitats còsmiques i,

en especial, de la realitat humana mostrada en tota la seva grandesa i precarietat, alhora, inspiren i tematitzen els millors poemes del poeta de Lleida.

Els fenòmens i estats canviants de la natura, la vastitud i el misteri de l'espai còsmic, el silenci i profunditat de la nit, la immensitat i el moviment incessant de les ones del mar, el transportament de l'esperit en ales de la música a regnes transcendents, la commoció estètica davant les obres d'art, l'impacte de l'etern femení en la sensibilitat del poeta, la melangia i la nostàlgia d'una plenitud anhelada però mai abastada, es converteixen en signes i metàfora d'un àmbit de realitats transcendents i inefables, però no per això menys connaturals i rellevants per a l'esperit de l'home i del poeta.

És el moment, doncs, d'iniciar i presentar l'estudi del tema de Déu en la poesia d'en Màrius Torres.

“M'HE DESPERTAT TOT SOL EN UN ANTIC JARDÍ / QUE NO SÉ
SI ÉS LA MEVA PRESÓ O EL MEU IMPERI. / CANTA PERTOT L'ALÈ
DELS ARBRES, I EL MISTERI / D'UN ESPERIT QUE EM CRIDA,
PERÒ NO ÉS PER A MI.”

73

Per encetar el tema que ens ocupa, podríem començar amb aquest poema (29), desembre, 1937 (pàg. 39), en què el poeta, com Adam el primer dia de la seva creació, es descobreix tot sol en el jardí del món, encerclat i obert, a la vegada, a “l'alteritat” de la natura i al misteri que embolcalla i sosté el món i totes les seves criatures. Des d'aquest sentiment de sorprenent novetat i d'admiració davant la realitat d'ell mateix i de totes les coses, l'home de tots els temps ha emprès el discurs de les seves preguntes sobre la condició humana i sobre el sentit del misteri que ho fonamenta, manté i ho impulsa tot: “¿Per què aquesta realitat meravellosa de les coses i de nosaltres mateixos i no el no-res?”

És la gran i fonamental pregunta metafísica que és a l'origen de tota la filosofia. L'home, ésser radicalment “situat” en el món en unes determinades i puntuals coordenades de temps i d'espai que ell no ha triat, però, a la vegada, intencionalment obert a tota realitat, es pregunta, espontàniament, pel misteri de l'Ésser en totes les seves concrecions. D'aquí arrenca tota l'experiència

metafísica, en la seva expressió poètica, intuïtiva i cordial, primerament, que destacarem, precisament, en el poeta de Lleida; i en la seva elaboració conceptual-especulativa, després, pròpia dels pensadors i filòsofs.

“M’he despertat tot sol en un antic jardí / que no sé si és la meva presó o el meu imperi. / Canta pertot l’alè dels arbres, i el misteri / d’un esperit que em crida, però no és per a mi. / Camino poc a poc, amb temença, com si / un àngel no del tot m’acabés de voler-hi. / El meu cor s’exhaureix en el silenci aeri. / La llum és una fronda sobre cada camí. / Adam devia anar pel món, el primer dia, / com jo vaig, sorprenent la verda melodía / de cada veu de l’aire, del gest de cada branca; / per abraçar la llum esbatanant els braços, / el cos encara moll de rosada i de fang, / deixant estela d’ànima darrera dels seus passos.”

Incomprensibilitat i inefabilitat de la realitat divina

“TAN ENLAIRE COM ETS, SENYOR, ¿QUIN MOT PODRIA / EMPRESONAR EL TEU INFINIT EN EL SEU PUNT?”

74

Sobre la problemàtica, clàssica i perenne, que planteja la qüestió de la possibilitat de conèixer Déu i d’expressar amb sentit la seva realitat divina, el poeta de Lleida s’alinea clarament, des del principi, amb la tradició filosòfica-mística que afirma, resolutivament, l’absoluta transcendència, incomprensibilitat i inefabilitat de la realitat divina i la consegüent inadequació dels nostres conceptes i mots per a conceptuar-la i expressar-la amb propietat.

És la línia cultivada, sobretot, per l’anomenada “teologia negativa o apofàtica” que arrenca de la filosofia neoplatònica i que configura la tradició filosòfica-teològica-mística que a través dels Pares de l’Església, sant Agustí, el Pseudo-Dionís, Nicolau de Cusa, el mestre Eckart i la mística alemanya, arriba i influencia sant Joan de la Creu i té manifestacions en altres pensadors i místics de diverses tradicions i cultures religioses.

Així, sota el lema d’una cita de Fray Luis de León que motiva i dona la pauta del poema: “Si el nombre es imagen que sustituye por cuyo es, ¿qué nombre de voz o qué concepto de entendi-

miento puede llegar a ser imagen de Dios?”, poema (35), ELS NOMS (pàg. 48), el poeta de Lleida escriu:

“Tots aquests noms obscurs, resats amb avidesa / pels llavis dels covards, els folls, els moribunds, / en el Nom sense nom de la teva grandesa / com els rius en la mar deuen negar-se junts... / Tan enlaire com ets, Senyor, ¿quin mot podria / empresonar el teu infinit en el seu punt?”

El poeta, doncs, és ben conscient, d’una banda, que els nostres conceptes i els nostres mots no poden copsar ni expressar adequadament la realitat divina, transcendent i infinita.

Però, d’altra banda, constata alhora que tot home, en alguna circumstància de la seva vida, sent la necessitat de mentar i d’invocar Déu i de parlar-ne amb els altres éssers humans, encara que sigui inventat tot un llenguatge imperfecte i pobre que sempre profana el “silenci immens” del seu Misteri inabastable i inefable:

“Però t’hem de cridar; i al teu davant, un dia, / tot home és un covard, un foll, o un moribund. / I encara t’encarnem en pressagis i en faules, / i el teu silenci immens profanem amb paraules / que mai no poden ser paraules de tothom.”

Per això el poeta acaba demanant a Déu que ens ha fet i coneix les postres limitacions que perdoni la nostra gosadia feta d’orgull, d’amor o d’impaciència en pretendre empresonar la seva realitat infinita dintre dels nostres conceptes i paraules d’home:

“Si ens fan errar l’orgull, l’amor, la impaciència, / perdona’ns i somriu, arcana providència, / Tu que ens has fet— o Tu que saps el nostre nom!”

El poeta de Lleida, doncs, es fa ressò, en aquest i altres poemes que estudiarem, de tota la tradició de pensament i d’experiència religiosa que ha tingut sempre molt present que el nostre coneixement i el nostre llenguatge sobre Déu només poden ser i de fet són aproximatiu i analògic. Només el discurs analògic i simbòlic és al nostre abast per afranquir d’alguna manera l’entrada al Misteri insondable que és Déu.

El mateix sant Tomàs d’Aquino, exponent màxim de la racionalitat al servei de l’exposició dels misteris de la fe, en

començar el seu tractat sobre Déu en la “Summa Theologica”, ens recorda i avisa que de Déu en sabem més el que no és que no pas el que és en la seva realíssima i propíssima essència divina.

En aquest sentit el cèlebre mètode de l’afirmació, de la negació i de l’eminència emprat pels escolàstics en la formació dels nostres conceptes i mots sobre Déu, respon, d’una banda, a la nostra necessitat de pensar Déu i de parlar d’Ell, i, de l’altra, corregeix i situa en els seus justos límits la nostra pretensió de comprendre i d’expressar adequadament el seu Misteri arcà.

El procediment que se segueix és aquest: en un primer moment, s’afirmen de Déu totes les perfeccions pures que es troben en les criatures o éssers creats perquè Ell n’és la primera i última causa eficient, formal i final (moment de l’afirmació). Però, no d’una manera unívoca i limitada, com es troben en les criatures (moment de la negació), sinó d’una manera eminent, fontal, única i propíssima només de Déu, inabastable i inexpressable per a nosaltres els humans (moment de l’eminència). La manera concreta com Déu és, simplicíssimament i eminentment, tota perfecció pura participada pels éssers creats ens és absolutament inaprensible i inefable.

76

“QU’EST-CE QU’UN HOMME DANS L’INFINI?” (Pascal)

Sota el títol que li suggereix una cita d’en B. Pascal, en Màrius Torres es fa ressò en aquest magnífic poema dels pensaments i dels sentiments que agitaren la ment i el cor del pensador francès davant la petitesa i fragilitat de l’home i davant la seva grandesa espiritual, alhora.

Poema (42), POTSER UN ALTRE INFINIT,” “¿Qu’est-ce qu’un homme dans l’infini?” (Pascal), 17 octubre, 1938 (pàg. 55).

Desconcertant i contradictòria realitat la de la criatura humana. Enfront de la immensitat del cosmos i de l’Infinit diví no és més que una:

“Tremolosa mesura de dolor, vida obscura / dels homes, ¿què ets, doncs, als ulls de l’infini? / —Potser una flama pàl·lida que s’acreix i perdura / d’oblidar la misèria que li fa d’esperit.”

Però, si ens atenim a la naturalesa espiritual de la seva ànima, capaç d'abastar i d'interioritzar, almenys intencionalment, tota mena de realitats ultrapassant els límits del temps i de l'espai, l'home és en certa manera totes les coses."Homo est quodammodo omnia", que deia sant Tomàs d'Aquino, perquè és "una canya fràgil, però pensant" (Pascal).

O com ho expressa el nostre poeta, l'home és:

"—Potser un altre infinit d'ambició més pura, / que guarda tantes llàgrimes com estrelles la nit.—"

El miracle d'existir d'una manera tan gratuïta i tan meravellosa, pensa el poeta, ja ens hauria de dur, agraïts i joiosos, als peus del Creador. Demana el poeta que si aquest degut reconeixement fins ara no ha estat prou actuat per ell, que almenys l'experiència de la presència d'aquest "invencible infinit que al (seu) ésser s'atansa" sostenint i palesant, a la vegada, la seva inconsistència ontològica i la seva noblesa de criatura racional, ompli de confiança la seva "amarga meravella de viure i de sofrir" amb dignitat la seva condició d'home.

"Si només el miracle de ser una criatura, / Senyor, no em duu als teus peus, joiós i enfervorit, / l'invencible infinit que al meu ésser s'atansa / acoloreixi en el meu cor de confiança / l'amarga meravella de viure i de sofrir."

Podem preguntar-nos: ¿Què és o qui és aquest "invencible infinit" que espontàniament s'atansa a la consciència del poeta en experimentar, alhora, la seva precarietat i la seva grandesa i dignitat de criatura espiritual i lliure? ¿És l'Infinit diví, real i poderós, que emergeix de l'horitzó de l'ànima sostenint, alhora, la fragilitat de la seva existència i nodrint la seva capacitat i set d'infinit? ¿O, tal vegada, no és més que la projecció de les pròpies necessitats i desitjos, dels propis ideals i somnis, objectivats en un infinit il·lusòriament real? "L'home sempre supera l'home", (Pascal), però, com pensen E. Bloch i altres, ¿no, necessàriament, vers una transcendència divina real, sinó, simplement, vers una autorealització de l'home en aquest món?

De totes maneres, el que es fa palès en aquest i en altres poemes d'en Màrius Torres és que l'ésser humà des de la seva

entranya més fonda és un anhel congènit d'autotranscendència personal més enllà dels condicionaments del temps i de l'espai i de la seva pròpia situació real actual, concreta. I és, precisament, aquest anhel el que deixa besllumar en l'home l'estirp espiritual de la seva ànima.

L'home, en efecte, pel seu psiquisme superior (intel·ligència, voluntat, sentiment), és una realitat oberta intencionalment a tot l'àmbit de l'ésser, de la veritat, del bé, de la bellesa, etc. D'aquí se'n deriven la seva inquietud congènita i el seu impuls insaciabile i imparabile d'autotranscendència personal. L'home que projectem i volem ser, sempre supera l'home que som en cada moment concret. Només Déu, Ésser, Veritat, Bé i Bellesa absoluts i infinits, pot omplir i assaciar la quasi infinita capacitat d'ésser, de veritat, de bé, de bellesa, d'amor, de felicitat, de vida de l'ésser humà. En el fons, doncs, de la radical inquietud i recerca de tota persona hi ha la necessitat i l'anhel pregons de Déu. Com ja va experimentar i expressar aquell buscador incansable de la veritat i de la felicitat, el gran sant Agustí: “Fecisti nos ad Te, Domine, et inquietum est cor nostrum donec requiescat in Te.” (Senyor, ens has fet per a Tu, i el nostre cor resta inquiet fins que no descansa en Tu.)

78

L'home seria una naturalesa frustrada i la seva existència en aquest món una trampa i una burla cruel si el seu pressentiment i anhel d'un Infinit real i plenificant no fos més que una quimera o una broma de mal gust que li jugués un destí cec i impersonal.

Així, doncs, “el vertigen de llum dels espais sense fi” i la quasi infinitud de l'esperit humà capaç d'abastar-los amb el pensament i l'anhel es converteixen per al poeta en xifra i metàfora d'un Infinit major, diví, que ultrapassa i comença on l'infinit del cosmos i de l'esperit de l'home acaben, englobant-los i transcendent ambdós:

“—Si cap, en una gota d'aigua límpida i blava, / el vertigen de llum dels espais sense fi / on Tu comences, on la meua ànima acaba!—”

La capacitat quasi infinita de l'esperit humà d'abastar i d'interioritzar la vastitud de l'univers remet a un Infinit d'intensitat màxima i inabastable, que és l'Esperit de Déu.

Pelegrins del Déu inefable

“NO VOLEM LA TEVA OMBRA; VOLEM LA TEVA ESSÈNCIA, / PARE DE L'INFINIT QUE TOTS PORTEM A DINS.”

El desig natural de veure Déu en la seva propíssima realitat o essència que excedeix l'espai de tots els temples i tots els discursos ideològics dels homes sobre Ell és el tema d'aquest magnífic poema (55), PELEGRINS, 21 febrer, 1939 (pàg. 75):

*“No ens aturem als temples on altres pelegrins / arriben al
llindar de la teva presència. / No volem la teva ombra; volem
la teva essència, / Pare de l'infinit que tots portem a dins.”*

Perquè, com diu el poeta, “tots portem a dins” el coneixement natural, espontani, del “Pare de l'infinit”, no identificable amb cap altra realitat d'aquest món, cerquem contemplar el seu veritable rostre. No ens contentem amb besllumar-ne el reflex en la natura creada i en la meravella de la nostra ànima. Volem contemplar i gaudir directament de la presència viva de la seva mateixa realitat personal divina.

És el mateix desig sentit i expressat ardentment per l'autor bíblic del Salm 42, 2-3:

*“Com la cérvola es deleix per les fonts d'aigua, / també em
deleixo jo per Tu, Déu meu. / Tot jo tinc set de Déu, / del Déu
que m'és vida; / quan podré anar a veure Déu cara a cara?”*

També sant Tomàs d'Aquino es pregunta si no hi ha en l'home un desig natural de veure Déu tal qual és en la seva propíssima i personalíssima realitat, desig que brolla espontàniament de la seva condició natural de criatura intel·ligent-volitiva-afectiva, necessitada i delerosa d'una plenitud d'ésser, de veritat i de felicitat de què en aquest món n'està privada.

Des d'aquesta sentida precarietat i impotència el poeta demana a Déu que continuï a moure el seu cor a buscar-lo, invisible com és per a l'home, mentre és en el cos i en aquest món:

*“Ell s'emporti aquests cors que no fan resistència / a buscar-te,
invisible com l'aire dels camins. / Perquè sabem qui som, o
Terme dels destins, / et sentim sobretot en la nostra impotència.
/ Sabem que en aquest món no arribarem a Tu. / Però l'ardent*

impuls de fe que s'ens enduu / més enllà dels altars, els claustres i les aules, / murmura en la nuesa del nostre temple intern / un himne que és un eco del teu silenci etern / —o Tu que ets més enllà de les nostres paraules!”

L'ardent impuls de fe, mogut i sostingut pel pressentiment i pel desig de l'Infinit diví, “s'ens enduu més enllà dels altars, els claustres i les aules”, això és, més enllà dels cultes i dels discursos ideològics sobre Déu invitant-nos a limitar-nos a “murmurar en la nuesa del nostre temple intern / un himne” fet d'estupor, de silenci i d'adoració, que és un eco del silenci misteriós i etern de Déu.

Enfront de la transcendència i la inefabilitat absolutes de Déu l'actitud més adient per a l'home no són les construccions conceptuals i verbals humanes les millors respostes al seu Misteri inefable, sinó el silenci, la contemplació admirativa, l'adoració i el reconeixement humil de la nostra indignitat i insignificança. Job es tapà la boca amb la mà i va callar en adonar-se de la seva ignorància i gosadia en voler copsar el Misteri i els camins inescrutables de Déu.

Set d'autotranscendència més enllà dels condicionaments del temps i de l'espai

“O FONT, ¿QUAN PODREM BEURE DE LA TEVA AIGUA CLARA? / QUI S'ACOSTA ALS TEUS DOLLS, TORNA AMB MÉS SET ENCARA.”

La set d'infinit i d'autotranscendència del poeta s'expressa també com a delit d'eternitat, de llibertat espiritual i de perfecció absoluta.

Tota la realitat intramundana en el seu conjunt i en cadascuna de les seves formes o parcel·les està sotmesa a les coordenades del temps i de l'espai. Aquests condicionaments determinen la naturalesa contingent, temporal, canviant i mesurable dels elements d'aquest món, l'home inclòs. El món material no és més que això: energia i matèria, engendrades del temps i de l'espai, en moviment i evolució constants.

També l'home per raó del seu cos forma part d'aquest cosmos material i està sotmès a les coordenades del temps i de l'espai, és a dir, a uns temps i a uns llocs concrets que no pot ultrapassar. Però, malgrat això, el seu esperit malda per existir i viure més enllà del clos del seu cos material i entrar, d'una vegada per totes, en un àmbit d'eternitat, de llibertat espiritual, de vida renovellada i pura on resideix i regeix la llei eterna que mou tota la creació.

Poema (56), 25 març, 1939 (pàg. 76).

“Tenim set d’existir més enllà de les formes / on ens han clos el temps i la realitat; / de viure, sostinguts d’unes ales enormes, / de cap a cap dels teus àmbits, Eternitat! / Tenim set d’aquell món que no podem comprendre / on tot és llibertat i tot és esperit; / on la vida s’encén en ares sense cendra / refeta, radiant, a punt per l’Infinit. / Tenim set de la llei rígida i inflexible / que regeix l’infinit de la Creació / i aflama els nostres cors, oferts com una cibra / a l’immortal turment de la Perfecció!”

El poeta de Lleida suggereix, aquí, d'una manera intuïtiva i cordial, un dels processos que menen l'home al pressentiment i a l'afirmació de l'existència de Déu a partir de l'anhel natural d'eternitat, de vida “refeta i radiant”, de llibertat espiritual i d'alliberament dels condicionaments de la matèria, del temps i de l'espai, anhel o desig que emergeix espontàniament de l'estructura ontològica i psicològica de la seva persona.

És el germen i nucli de l'anomenat argument antropològic de l'existència de Déu, present en tota la tradició filosòfica cristiana a partir de sant Agustí. L'home es pregunta especulativament per la realitat personal de Déu perquè comença per ser un ésser estructuralment i psicològicament orientat i obert a Déu i necessitat de tot el que Déu és i representa per a ell: l'acompliment efectiu dels seus anhels transcendents, en altres paraules, la plenificació de la seva persona.

L'home, ensenya profundament sant Tomàs d'Aquino, intueix Déu, confusament, sota l'abillament o la disfressa dels grans transcendents i ideals: l'ésser, la veritat, el bé, la bellesa, l'anhel de llibertat, de justícia, d'amor, d'immortalitat, de perfecció, de

felicitat; etc., que són els veritables pols d'atracció que mouen i actuen les diverses potències i facultats de la persona.

Amb aquesta convicció el nostre poeta acaba el seu magnífic poema invocant la Font primigènica i divina que, només Ella, pot assaciar i alimentar, a la vegada, la set d'eternitat, de llibertat i de felicitat de la seva ànima.

“O Font, ¿quan podrem beure de la teva aigua clara? / Qui s’acosta als teus dolls, torna amb més set encara.”

O si el nostre poeta, assedegat d'aquesta aigua clara que només pot rajar de la Font divina, s'hagués trobat amb aquell Mestre de Natzaret que un dia, assegut al brocal del pou de Jacob, digué a la dona samaritana: “Tots els qui beuen aigua d'aquesta (la del pou) tornen a tenir set. Però el qui begui de l'aigua que jo li donaré, mai més no tindrà set: l'aigua que jo li donaré es convertirà dintre d'ell en una font d'on brollarà vida eterna” (Jn 4,13-14).

Inadequació del nostre llenguatge sobre Déu

82

“SÉ QUE HAURÉ D'OBLIDAR, PER PODER-TE COMPRENDRE, / LES PARAULES QUE HE APRÈS AMB LA CARN D'AQUEST MÓN (...).”

Una vegada més, i és tema recurrent en els seus poemes, com estem constatant, en Màrius Torres té molt clar i assumit que els conceptes i les paraules elaborats per la ment i el discurs de l'home amb la col·laboració dels seus sentits corporals i que fan referència a les realitats del món de l'experiència humana, són inadequats per a copsar i significar amb propietat la realitat totalment altra que és Déu en si mateix.

Poema (59), 20 maig, 1939 (pàg. 81).

“Sé que hauré d'oblidar, per poder-te comprendre, / les paraules que he après amb la carn d'aquest món, / o Déu silenciós, que de música i cendra / ordenes un llenguatge darrera del meu front.”

El turment i el jou del poeta rauen en el fet que, elaborada en el cos i condicionada per ell, la seva paraula d'home, “cega i vana”, “opaca, estèril, borda”, es debat impotent “com una àguila

viva dintre d'un pou colgat", entre la necessitat de pensar i expressar la vivència de la presència de la realitat divina i la limitació dels instruments o mitjans de què disposa per dur-ho a terme.

"I és sols a mi mateix que em sembla cega i vana / com una àguila viva dintre d'un pou colgat, / aquesta opaca, estèril, borda paraula humana. / Tu tal volta comprens el jou que ens has donat."

Malgrat això, aquesta limitada i pobra paraula d'home, pensa el poeta, no deixa de ser, encara que fràgil, un arpegi o acord de la immensa arpa divina, un humil ressò en nosaltres del "Logos diví", que ens permet besllumar en el seu reflex el Misteri insondable de Déu. Talment que "menysprear-la, potser seria més que un crim" i renunciar a dir-nos-la una mena de suïcidi intel·lectual que ens condemnaria al silenci i al agnosticisme més estèril i cruel pel que fa a l'afirmació de la realitat divina, necessària, d'altra banda, per donar suport i legitimitat plausible al nostre anhel real d'eternitat i de plenitud personal.

"Fràgil arpegi, acord de la teva arpa immensa! / Menysprear-la, potser seria més que un crim."

Tanmateix, el poeta deleix "fugir d'aquests mots on morim" i fracassem "i somniar la llengua d'una major naixença" que s'acordi a una vida nova i a un coneixement de Déu, exempts dels condicionaments i limitacions que imposa la vida en el cos.

"Però jo vull fugir d'aquests mots on morim, / i somniar la llengua d'una major naixença / on sigui cada síl·laba com el batec d'un cor / fent ritme en el torrent d'una sang que no mor."

"(...) JO TINC SET DE LA FONT QUE NO S'HA OBERT ENCARA."

En el poema (60), 20 de maig, 1939 (pàg. 82), el poeta de Lleida, amb versos ardents i delejants, palesament equiparables als de l'autor del salm 42, encara que emprant unes altres imatges no menys encertades i intenses, expressa l'anhel de beure de la font de vida immortal que endevina, certa i real, però que encara no li ha estat posada a l'abast mentre és en aquest món.

“Com un nou nat, dejú de la llet de la mare, / busca, amb els llavis verges, els pits encara eixuts, / jo tinc set de la font que no s’ha obert encara. / M’has embreixat, gran Ànima dels absoluts!”

Tal vegada, es diu el poeta, el preu de la grandesa de ser home rau, precisament, en:

“(…) endevinar (d’una banda) amb el cor, invisible i segura, / la claror de la terra natal de l’esperit, enllà del mur extrem de la nostra mesura, / on es trenquen les ales dels ocells en la nit (...)”

I, de l’altra, experimentar:

“(…) aquest dolor d’estrènyer els braços en el buit, / de sentir, com un erm, la nostra vida presa / per arrels d’un gran arbre d’on no abastem el fruit, / (...) de viure per morir, com qui camina a cegues, / amb els ulls afamats d’aquesta llum que ens negues”.

Mentre peregrina, encara, en el món i en el cos.

84

Dialèctica de desig i de privació adolorida de Déu i de tot el que Ell representa per al cor de l’home. El desig de fruir de “la claror de la terra natal de l’esperit / enllà del mur extrem de la nostra mesura”, de la nostra condició terrenal, conviu en nosaltres amb el sentiment dolorós “d’estrènyer els braços en el buit” i de caminar a cegues, amb els ulls afamats d’aquesta llum que se’ns nega mentre som, encara, en el cos. Experimentem, aleshores, la nostra vida com una nit obscura dels sentits i de l’esperit de paleses ressonàncies de la poesia de sant Joan de la Creu.

És el “ja”, però “encara no” de què ens parlen els textos sagrats, els místics i els teòlegs actuals. “Estimats, ara som fills de Déu, però encara no s’ha manifestat allò que serem. Sabem que, quan es manifestarà, serem semblants a Ell, perquè el veurem tal com és” (1 Jn 3,2).

Com veiem, una gran efervescència metafísica-religiosa bullia en l’ànima d’en Màrius Torres, a la primavera de 1939, que es reflecteix en aquest i altres poemes d’aquesta època, penetrats tots ells d’una intensa i profunda tensió quasi mística.

L'ordre concertat i constant de l'univers

“AH, QUI POGUÉS COM TU, MOGUT PER SOL MÉS ALT, / NO MESURAR TAMPOC LES TENEBRES AVARES (...)”

La poesia i la filosofia han nascut i s'han nodrit sempre de l'estupor que suscita en l'ésser humà la percepció admirativa de la realitat, de la bellesa i de l'ordre concertat de les coses i dels fenòmens de la natura.

L'acordat girar de la terra entorn de l'astre rei, assenyalat i mesurat per la ratlla d'ombra que projecta la vareta de ferro fixada al bell mig del rellotge de sol, és expressió i indicatiu de l'ordre que regeix tot l'univers i, a la vegada, xifra i referència d'un Creador, plasmador intel·ligent i poderós de l'ordre admirable del cosmos.

Poema (62), RELLOTGE DE SOL, 18 juliol, 1939 (pàg. 84).

“Marca d'ombra que et mous al pas de l'univers, / al mur antic i dolç rodant de segle en segle, / sobre un Temps que en nosaltres és fútil i divers, / només la llum és la teva regla. / Tu mesures la glòria de la llum del zenit, / la canviant carícia dels angles, la segura / fidelitat d'un ordre que va de l'infinit / fins a la teva pàtina obscura.”

85

I tot això sembla esdevenir en el si d'un Temps absolut que la imaginació del poeta fingeix real, independent de les coses, únic, etern, infinit, universal, talment que sosté i conté dintre seu les fútils i diverses duracions successives de les coses i dels fenòmens del cosmos i, àdhuc, de la nostra pròpia peripècia existencial. És el misteri del temps que sempre ha colpit i ocupat la ment i la imaginació de grans pensadors de totes les èpoques.

Newton, per exemple, concebé el temps i l'espai com entitats absolutes, realíssimes, identificant-les, respectivament, amb l'eternitat i la immensitat o infinitud de Déu, atributs reals de l'essència divina.

Per a Kant, en canvi, l'espai i el temps són dues categories estructurals “a priori” de la sensibilitat humana mitjançant les quals aquesta revesteix d'espacialitat i de temporalitat tots els fenòmens físics i psíquics que esdevenen en el camp de l'experiència.

Per a sant Tomàs d'Aquino i els escolàstics, en general, seguint Aristòtil, el temps i l'espai, concebuts com entitats absolutes, no són sinó dues abstraccions de la ment elaborades amb l'ajuda de la imaginació a partir de la percepció de realitats materials i concretes que, com a tals, són canviants i extenses i, per tant, temporals, i espaiades. Partint, doncs, d'aquesta experiència, la ment i la imaginació fingeixen i elaboren un temps i un espai absoluts, eterns, infinits, únics, indestructibles receptacles on tenen cabuda i es realitzen totes les coses i tots els fenòmens físics i psíquics del món exterior de la natura i del món interior de l'home.

Però, tornem a agafar el fil del poema. L'ordre concertat dels astres, fruit d'una llei tal vegada divina i eterna que regeix la màquina del cosmos, s'estén i es plasma, àdhuc, en el desplaçament regulat i constant de l'ombra del clau fixat al bell mig del cercle dibuixat sobre el vetust mur de la casa pairal.

Tanmateix, el poeta constata que un és el temps dels fenòmens purament naturals i un altre el temps dels esdeveniments de la vida de l'ésser humà. Ambdós no sempre acorden les seves duracions i les seves mesures. El temps de la pura natura és uniforme, mecànic, insensible, determinat per la necessitat i constància de les seves lleis. El temps de l'home, en canvi, criatura sensible, espiritual i lliure, és pluriforme, imprevisible, diversament vivenciat en la percepció i el sentiment que en té, segons els seus diversos estats d'ànim. El temps de l'existent humà, segons siguin les circumstàncies de la seva vida, s'allarga o s'escurça, passa de pressa o costa de passar, s'aprofita o es perd, es viu feliçment o dissortadament. I és per això que el rellotge no serveix per a mesurar la duració de les hores amargues, tenebroses, sense sol, de la vida de la persona humana. Ignora el desesper, el dolor i les angoixes del cor humà, els quals, sovint, semblen allargar-se més que la mateixa vida i la seva mesura mecànica, natural, cronològica.

“Però ignores (diu el poeta al rellotge) què duren l'ombra, la nit, l'acord / dels núvols i del torb on la tempesta bleixa; / l'instant de desesper que al fons del nostre cor /és més llarg que la vida mateixa!”

I el poeta, en un anhel de redempció i d'alliberament del sofriment que, massa sovint, entenebreix les seves hores menys clares, desitjaria que un "Sol més alt" il·luminés i regís talment la seva vida que no hagués de mesurar ja, com el rellotge en la nit, cap tenebra avara.

"Ah, qui pogués com tu, mogut per Sol més alt, /no mesurar tampoc les tenebres avars, / si en la pedra roent del nostre cor mortal / totes les hores no han de ser clares!"

La percepció de la presència de Déu en el misteri de cada realitat creada i, en especial, en el misteri de l'ànima humana

"¿NO SENTS COM VETLLA DÉU DINS DE CADA MISTERI, / ÀNIMA —VELL MISTERI QUE T'AGITES DINS MEU?"

La percepció de la presència de Déu en el misteri que amaga cada realitat creada i, en especial, en el "vell misteri", original i íntim, que és la nostra pròpia ànima, vibrant "com una flama greu, èbria de l'amplitud de l'infinit aeri", transporta el poeta fins al llindar del gran Misteri que és Déu en si mateix.

Poema (67), 17 de novembre, 1939 (pàg. 91).

"¿No sents com vetlla Déu dins de cada misteri, / ànima —vell misteri que t'agites dins meu? / ¿No vibres tu mateixa com una flama greu, / èbria de l'amplitud de l'infinit aeri?"

En aquests moments privilegiats de recolliment i d'exaltació quasi mística sentim que és Déu mateix qui ens pren en el seu si "i ens duu, amb els ulls tancats, cap a una riba clara", més enllà de l'infinit aeri, el qual ja deixa de ser obstacle infranquejable "al braç del seu amor".

"És Ell. És el seu aire. En el seu si ens ha pres, / i ens duu, amb els ulls tancats, cap a una riba clara. / Ens porta amb Ell; i d'Ell l'infinit ens separa. / Al braç del seu amor l'infinit no és res."

Tanmateix, el poeta continua essent conscient que, donades les limitacions del nostre coneixement i la transcendència del misteri que ens envolta, potser mai serem capaços d'ullar i de

copsar la “llum que tot ho crea”. L’home mateix i l’oceà quasi infinit de realitat còsmica són un misteri dintre d’un Misteri més gran encara i, jamai, el conc del seu enteniment podrà abastar i contenir del tot el Misteri absolut i insondable de l’essència divina i ni tan sols el misteri del cosmos i de la pròpia ànima.

“Potser no ullarem mai la llum que tot ho crea / ni mai el nostre esguard podrà penetrar arreu; / no veurem la nostra ànima com Ell mateix la veu, / ni serà tot misteri vençut en una idea”.

Mentre pelegrinem en el cos i en aquest món és en el nostre humil camí d’èssers limitats que hem de cercar i rastrejar Déu en la fosca,

“(…) i, amb llavis fets de la seva argila més tosca, / besar molt humilment el seu senyal diví / en cada món secret que envolta el nostre viure.”

Déu Creador ha deixat les seves petjades en la bellesa i grandiositat de la natura, “en els ulls plens de somnis dels vells i dels infants, / en el rastre, en el bosc, de l’animal més lliure”, en l’anhel de llum, de llibertat, de vida, d’amor, de felicitat de la nostra ànima i, àdhuc, “en el gran buit que pesa sobre les nostres mans” i sobre els nostres cors, quan Ell està absent de les nostres vides: “Fecisti nos, Domine, ad Te, et inquietum est cor nostrum donec requiescat in Te” (sant Agustí).

En la realitat i bellesa de les criatures i de la nostra pròpia ànima se’ns desclou, si hi estem atents, la dimensió del Sagrat-Diví, la presència xifrada del Totalment Altre, del “Deus absconditus”.

La grandesa i el risc de la llibertat

“(…) PERÒ M’HAS CREAT HOME, (...) / I A CADA INSTANT HE DE BUSCAR L’ESTEL DEL NORD / EN LA NIT NOSTRA, VIVA, PERÒ OBSCURA.”

La peculiaritat de la criatura humana, intel·ligent i lliure, introdueix en la creació una diferència abismal entre la condició i el comportment dels éssers infrahumans, unívocament orientats al fi natural que determina la seva naturalesa, i els de l’ésser

humà, agent, autor i actor, en gran mesura, del seu projecte i model de vida. En aquesta capacitat de deliberació i de lliure decisió de la persona humana respecte dels seus actes i del seu destí rauen, precisament, la grandesa i la dignitat de l'ésser humà, però, a la vegada, també el seu enorme risc de perdre's en la impersonalitat d'una vida gregària, primària, quasi purament instintiva i biològica.

Així ho constata el poeta en el poema (68), 26 desembre, 1939-3 abril, 1941 (pàg. 92):

“Si m’haguessis fet néixer gra de blat, / que seria senzill d’arribar a ser una espiga! / Llucar, créixer, florir en l’aire assolellat, / entre olivers, en una terra antiga. / Si m’haguessis fet néixer raig de llum, / d’aquesta llum, Déu meu, que a tu no t’enlluerna, / m’hauria estat donat de no triar el meu rumb: / el meu destí fóra una recta eterna. / Però m’has creat home fecund, fort. / Has obert un camí a la meva mesura, / i a cada instant he de buscar l’estel del nord / en la nit nostra, viva, però obscura. / Tinc por — tinc confiança. Servitud / no hi hauria més dura que la de l’home lliure / si, tant més fatigat com més s’hagués perdut, / pogués perdre el repòs del teu somriure.”

89

Condicció dramàtica la de la persona humana, feta de por, risc i confiança, a la vegada. Por i risc d’errar el camí que mena a viure una existència autèntica i de caure en la uniformitat d’una vida impersonal i massificada. O confiança de poder optar per aquelles maneres de ser i d’obrar en el món que raonablement conegui ésser-li més adients a la seva condició i dignitat de persona. Por i risc, en definitiva, d’haver-se fatigat en va i de perdre, com diu el poeta, “el repòs del teu somriure”, és a dir, el beneplàcit de Déu i de la pròpia consciència, per no haver viscut la vida d’una manera personal, responsable i digna.

La solitud i el desemparament del poeta no són capaços d’apagar la seva indestructible esperança de salvament

“SEMPRE EN LA FOSCA HI HA UNA COSA CLARA / QUE ENS CRIDA (...) / UN (estel) SOBRE TOTS, EL MÉS BELL, EL MÉS RAR, / TAN LLUNYÀ QUE LA SEVA LLUM NO HA ARRIBAT ENCARA.”

La nit, fosca i silenciosa, és per al poeta de Lleida, com hem constatat amb anterioritat, un temps privilegiat que propicia la meditació i el plantejament de les grans preguntes sobre la condició humana. Sol i desemparat enmig d'un univers que, “en vàcua ressonància”, “torna, onda per onda, al mateix port”, les recances i les cuites que el seu cor llença a l'espai infinit, el poeta no sembla rebre'n altra resposta que la del silenci més absolut i frustrant.

Poema (69), 11 gener, 1940 (pàg. 93).

“Tot és lluny, en la nit. I la distància / pesa, en la fosca, com l'ala d'un ocell mort. / Vanament Recança i Record / s'eleven. L'univers, en vàcua ressonància, / els torna, onda per onda, al mateix port.”

¿És que, en un espai absolutament inhabitat, el cor de l'home il·lusòriament enyora i espera resposta a un anhels i a unes utopies que només ell s'ha forjat i ha projectat més enllà de les estrelles? ¿És que tot el viscut i estimat s'ha perdut irremeiablement en el passat i la vida no ha estat sinó “una passió inútil”, com deia Sartre, un somni esvaït del qual només en resta un record, amagat i nu, en l'ànima de poeta?

“És que és buit l'infinit, i tu que enyores / tantes coses, cor meu, que no respon ningú, / ¿solament t'enyores a tu? / Tot és perdut com un passat. Sols el que fores / dura, dins teu, ben amagat i nu.”

Tanmateix, és, precisament, en aquestes “situacions límits” (Jaspers) de naufragi i de desert, sense cap altra resposta a les nostres cuites existencials que les que, llençades per nosaltres mateixos, retornen en eco al nostre solitari cor, que sentim emergir del fons més pregon del nostre ésser la necessitat de “creure i esperar per sempre (...) noves amors que no sabem què són”.

“Que estrany! I en aquesta hora trista i sola / en què ens sentim més naufrags i és més desert el món, / reneix el nostre ésser pregon / i creure i esperar per sempre, ens aconsola, / noves amors que no sabem què són.”

Àdhuc en les situacions més tenebroses de la vida, confessa el poeta, roman i clareja per a la seva ànima una petita llum

d'esperança de refugi i d'ajuda “—llum d'hostal, presó, hospital o llar—”, de vaixell que vetlla en el mar i d'estels en el cel, que el sosté i l'asserena. Però per damunt d'aquestes agràides esperances terrenals que un dia es poden frustrar, el poeta de Lleida n'alimenta i s'aferra a una altra de més alta i segura, “un (estel) sobre tots, el més bell, el més rar, / tan llunyà que la seva llum no ha arribat encara”.

“Sempre en la fosca hi ha una cosa clara / que ens crida — llum d'hostal, presó, hospital o llar, — / sempre un vaixell vetlla en el mar, / i estels — un sobre tots, el més bell, el més rar, / tan llunyà que la seva llum no ha arribat encara.”

¿Quin és aquest estel tan transcendent i excels que manté, sobre tots els altres, l'esperança incorrupta del poeta encara que la seva llum no hagi arribat a la terra i no hagi embolcallat la seva ànima de la seva claredat puríssima?

La contingència o caducitat dels éssers creats condueix a l'afirmació de l'ésser necessari

91

“CLAREDAT MASSA VASTA PER LA NOSTRA MIRADA! / (...) DÉU ENTORN NOSTRE, COM UN ABISME DE LLUM!”

L'experiència metafísica de la contingència o caducitat dels éssers creats ha colpit universalment la ment i el cor dels homes. Poetes i pensadors, homes del camp i de la ciutat, tothom, en alguna circumstància de la seva vida, ha sentit en la seva pròpia persona la “sagrada esgarrifor, de mort o crisma,” que “ens pren, de veure allò, com nosaltres vivent, / tornar-se gra de pols que es perd en un abisme / enllà dels nostres ulls i de la nostra ment.”

Poema (75). L'abisme de llum, 31 desembre, 1940 (pàg. 98).

“Quan seguim àgilment, amb un cor que no es cansa, / qualsevol cosa viva dins nostre o en el món / —flama o ocell, temps de turment o d'esperança— / fins als termes supremes on tota boira es fon, / una sagrada esgarrifor, de mort o crisma, / ens pren, de veure allò, com nosaltres vivent, / tornar-se gra de pols que es perd en un abisme / enllà dels nostres ulls i de la nostra ment.”

També el nostre poeta, aclaparat per la inconsistència i fugacitat que palesen totes les realitats d'aquest món, intueix, alhora, que tota vida i tota cosa, lleus com són, estan cenyides i sostingudes, necessàriament, per la presència i per l'eficàcia d'un poder absolutament sorprenent: "Déu entorn nostre, com un abisme de llum!"

"Com un espai, profunditat vertiginosa, / tu ets per ella, cenyint la vida tremolosa, / renaixement de tot morir, nord de tot rumb. / Claredat massa vasta per la nostra mirada! / Alegria de l'ànima que sent, enlluernada, / Déu entorn nostre, com un abisme de llum!"

Amb un gran cúmul de metàfores de gran força poètica que no tenen res a envejar a les dels poetes místics, en Màrius Torres contempla Déu "com un espai, profunditat vertiginosa", que ceneix "la vida tremolosa", fràgil, inconsistent, de tota criatura humana essent-ne el seu principi, fonament, suport i fi. "Claredat massa vasta (la de Déu) per a la nostra mirada" carnal i per a la nostra comprensió limitada. Però, a la vegada, "Alegria de l'ànima que sent, enlluernada, / Déu entorn nostre, com un abisme de llum!", que embolcalla i dóna consistència ontològica, intel·ligibilitat i rumb a l'existència humana i a tot ésser d'aquest món.

Es tracta de l'antiga i universal experiència metafísica-religiosa de la contingència i precarietat de totes les coses i, en especial, de l'ésser humà, en la qual la "raó intuitiva-cordial dels poetes, primer, i la"raó especulativa" dels filòsofs, després, hi besllumen i hi fan palesa l'existència de Déu, únic Ésser Necessari, existent per si mateix.

L'esperança indestructible obre el poeta a la realitat de Déu i del més enllà

"(...) I, DÉU MEU, QUE NO DEIXI D'ESPERAR MÉS ENLLÀ, / SI EL QUE ESPERO NO ÉS D'AQUESTA VIDA."

El tema de l'esperança com a actitud vital, profunda i indestructible, és recurrent en aquest i en altres poemes d'en Màrius Torres. Aquesta actitud distingué el poeta enmig de totes les malastrugances (malaltia, separació dels seus familiars,

esfondrament dels ideals patris per la desfeta de la guerra civil), a què estigué exposat, constituint-ne un dels trets més característics del seu tarannà personal, com ell mateix confessa.

Poema (82), 30 setembre, 1941 (pàg. 103).

“Jo sento en mi la música d’un goig immaculat / que a vegades és lluny i a vegades s’atansa. / Com altres són per a la fe o la caritat, / potser jo visc per aquesta esperança / que mai, ni quan perdut al fons del meu desert / la meva ànima em sembla tan vana com la sorra, / no em defalleix, humil caminet sempre obert, / on cada nit tota petja s’esborra.”

Aquesta necessitat quasi visceral d’esperar contra tota mena de dany i de mentida àdhuc més enllà de les limitacions i frustracions d’aquesta vida, fa palesa en el nostre poeta una capacitat i un anhel d’esperança tan profunds i segurs que no poden sinó nodrir-se de la convicció i de la confiança de l’existència d’un Déu omnipotent i misericordiós, valedor de l’èsser humà i de la seva esperança, fins i tot més enllà de la mort.

És el que el poeta insinua i demana en els versos següents:

“Sols que, si en una ment poderosa la fe / corprèn com un gran arbre florit fins a la cima, / i mai l’amor no brilla tan noble i tan serè / com quan estima aquell que no l’estima, / si jo he de viure solament per esperar / que sigui a ple saber del dany i la mentida; / i, Déu meu, que no deixi d’esperar més enllà, / si el que espero no és d’aquesta vida.”

93

Omnisciència i predestinació divines

“(…) ÀNGELS, VESTITS D’UN BLANC MÉS FÚLGID QUE LA NEU, / LLEGEIXEN CADASCUN EL LLIBRE D’UNA VIDA.”

En un àmbit diví que ultrapassa tot l’espai còsmic i que el poeta descriu amb imatges coloristes, els àngels van llegint el llibre on estan escrites les peripècies de la nostra vida, que s’acaba quan la lectura angèlica arriba al seu punt final.

Poema (85), LA LECTURA DELS ÀNGELS, gener, 1942 (pàgs. 108-109).

“Enlaire, molt enlaire, on acaba l’atzur / i l’aire és una llum que el Misteri perfuma; on de l’òrbita baixa d’aquest planeta impur / ni l’onda greu arriba, ni l’etèria escuma; / en l’absolut silenci que fa el repòs de Déu, / en una pau diàfana com una aigua adormida, / àngels, vestits d’un blanc més fúlgid que la neu, / llegeixen cadascun el llibre d’una vida.”

Cada vida humana, “del si de la mare fins al batec final, / (...) any per any, fibra per fibra, / és només l’eco d’una paraula angelical / que, davant del Senyor, va llegint en un llibre...”.

Hi ha, aquí, una clara versemblança amb el text de l’Apocalipsi de sant Joan que parla del llibre on els àngels de Déu van registrant les accions realitzades per cada persona durant la seva vida, mentre que, aquí, l’existència i l’obrar dels humans es van desenvolupant a mesura que la lectura avança i cessen quan la lectura angèlica acaba amb una absoluta dependència de la omnisciència i del voler de Déu i accentuant, per tant, un cert determinisme i una certa predestinació en la vida i l’obrar de la criatura humana per part de Déu.

94

Encara que, observa el poeta, “no tots els àngels són iguals, ni els llibres”, ni, per tant, les vides humanes que els àngels llegeixen i dicten:

“(...) Uns, / de pàgines roents de lluita i aventura, / són murmurats per àngels lluminosament bruns / que esborren amb la veu la sang de l’escriptura. / Altres, com àngels de retaule, van cantant / un llibre ple de flors com una primavera, / i l’alegria els fa la gràcia més d’infant, / més blaus els ulls i més blonda la cabellera. / Altres duen la glòria de l’alba entorn del front / i té la seva veu un trémer de pregària; / així s’eleva, dels jardins closos del món, / una vida secreta, serena i solitària. / Altres sovint es posen la mà damunt dels ulls, / com aquell que medita, o divaga, o reposa; / somriuen i es distreuen, quan han de girar fulls, / com si el seu llibre els fes pensar en una altra cosa...”

De totes maneres, l’omnisciència i el voler de Déu no sembla que hagin d’esdevenir dificultats perquè les criatures racionals obrin amb deliberació i llibertat el que Déu sap de bell antuvi que obraran.

La solitud de cada ànima en el seu personal i intransferible viure

“EN LA NIT DE LA TERRA, DE FOSCA MÉS REBEL, / LES ÀNIMES ESTAN ORDENADES COM ELLES (les estrelles) / AMB EL SILENCI, ENTORN, D’UNA ALTRA IMMENSITAT; / I TOTA VIDA ÉS CAMÍ DE SOLEDAT.”

En un univers que resta mut i Déu hi roman silenciós sense que doni cap resposta aparent a les nostres cuites, el poeta veu la societat dels humans com una gran constel·lació d’ànimes, hermètiques i solitàries, que es consumeixen en el propi dolor i aïllament sense que puguin fer res les unes per les altres.

Poema (91), 18 juny, 1942 (pàgs. 115-116).

“¿No sents, cor meu, la soledat de les estrelles / dins l’ordenació que ha constel·lat el cel? / En la nit de la terra, de fosca més rebel, / les ànimes estan ordenades com elles / amb el silenci, entorn, d’una altra immensitat; / i tota vida és camí de soledat. / És així, vida meva humil com una espurna, / que en ànimes germanes de constel·lació / fulgeix, lluny, en la fosca, el teu mateix dolor. / Però, tal com enlaire, en la volta nocturna, / cap astre no pot mai, brillant enfervorit, / tornar menys tenebrosa ni menys freda la nit, / cada ànima és aquí perdudament llunyana / com una estrella tremolant de soledat / en la nit sense espai, transparència ni edat / que engoleix la llur de tota vida humana.”

Com veiem, el poeta de Lleida posa de relleu, amb gran dramatisme, un tema que la filosofia i la literatura de les dues últimes postguerres mundials han constatat i descrit àmpliament amb cru pessimisme: la singularitat i la privacitat ineludible de cada vida humana i el sentiment adolorit de la seva solitud i desemparança en aquest món, ja que tot i formar part amb els restants mortals de la gran constel·lació d’ànimes que és la humanitat, cada ésser humà ha de carregar personalment amb la pròpia vida, sofriment i mort i ningú pot substituir-lo en el seu esquerp viure i morir.

Tanmateix, és obvi que, en aquest poema, el poeta de Lleida escomet una aplicació i paral·lelisme massa dràstics i pessimistes

de la condició i del comportament d'unes realitats purament físiques, les estrelles, certament incapaces de comunicació afectiva i de solidaritat entre elles, al món de les ànimes o éssers humans que sí que són capaços de comunió i ajuda mútua en el seu feixuc pelegrinatge per aquest món.

Des de l'amistat i la solidaritat dels bons amics que el propi poeta tingué al seu costat al llarg de la seva malaltia i en el moment de la seva mort i des de la fe i l'esperança en Crist Redemptor que assumí i es féu solidari dels sofriments dels homes, no és del tot veritat que “cap astre no pot mai (...) tornar menys tenebrosa ni menys freda la nit,” ni que “cada ànima és aquí perdudament llunyana / com una estrella tremolant de soledat / en la nit sense espai, transparència ni edat / que engoleix la llur de tota vida humana”.

Per als creients, Crist Jesús, assumint en la seva persona les condicions més extremes de l'existència humana sobre la terra i anunciant, alhora, amb la seva resurrecció, la victòria definitiva sobre la insolidaritat i el sofriment, és la resposta més clara i contundent de Déu al misteri escandalós del dolor humà i al seu pregon anhel de benaurança definitiva.

96

Desconèixer o menystenir aquesta esperança de victòria en Crist Redemptor sobre la soledat, el dolor i la mort, és condemnar l'ésser humà a viure i a morir en el sense sentit més pavorós.

La nit, el mar, el silenci: xifres i metàfores de l'infinít diví

“O PARE DE LA NIT, DEL MAR I DEL SILENCI, / JO VULL LA PAU
—PERÒ NO VULL L'OBLIT.”

Ja a les acaballes del seu itinerari vital, en complir el que serà l'últim aniversari del seu pelegrinatge en aquest món, el poeta de Lleida demana al “Pare de la nit, del mar i del silenci” que la joia de viure en pau recomenci per a ell “sense esborrar (però) cap cicatriu de l'esperit” que hagi ajudat a marcar i a modelar la seva peculiar personalitat.

Poema (92), ANIVERSARI, Mas Blanc, 1 setembre, 1942 (pàg. 116).

“Que en els meus anys la joia recomenci / sense esborrar cap cicatriu de l’esperit. / O Pare de la nit, del mar i del silenci, / jo vull la pau —però no vull l’oblit.”

La nit, silenciosa i profunda, i el mar, immens, canviant i constant, són, sovint, per al nostre poeta xifra i metàfora de la presència embolcallant, misteriosa i callada de Déu.

D’altra banda, la singularitat de cada persona està teixida de somnis, de sofriments i de joies, “de cicatrius de l’esperit”, personals i intransferibles, que fan que la nostra persona vital i històrica sigui singularment “nostra”. Sense aquestes vivències personals, joioses o doloroses, la nostra personalitat es diluiria en la uniformitat i en l’anonimat amorf d’una vida absolutament impersonal.

Per aquells mateixos dies, els cultivadors de la filosofia de l’existència reivindicaven la singularitat irrepetible del “jo personal” que és cada ésser humà, contra tota mena d’absorció i dilució seva en la generalitat, més o menys monista-panteista o col·lectivista, del cosmos material o de la massa humana.

Índex

Pròleg	3
I. Introducció. Signes de transcendència en la poesia d'en Màrius Torres	5
II. Dos temes cabdals en la creació poètica d'en Màrius Torres	49
II.1. La mort i l'anhel i l'esperança, alhora, d'immortalitat de l'ànima humana en la poesia d'en Màrius Torres	49
II.2. El transcendent diví en la poesia d'en Màrius Torres	72

1. Manuel Lladonosa i Vall-llebrera

La sal de la Terra.

Estudiants cristians en la Universitat i la societat.

2. M. Carme Agustí i Barri

El Pessebre: Icona de la recerca humana.

Una resposta a la crisi religiosa actual.

3. Amadeu Bonet i Boldú

Vers un laïcat col·laborador de Déu en la creació.

4. Manuel Lladonosa i Vall-llebrera

L'aposta de la fe.

5. Ramon Prat i Pons

Ser cristià avui. Una experiència.

6. Jesús García

Presó i reinserció. Realitat o utopia?

7. Agustí Borrell

Jesús de Natzaret. A la recerca d'una biografia.

8. Jordi Font

El fet religiós, vehicle de salut i vehicle de malaltia?

9. Francesc Gamissans, o.f.m.

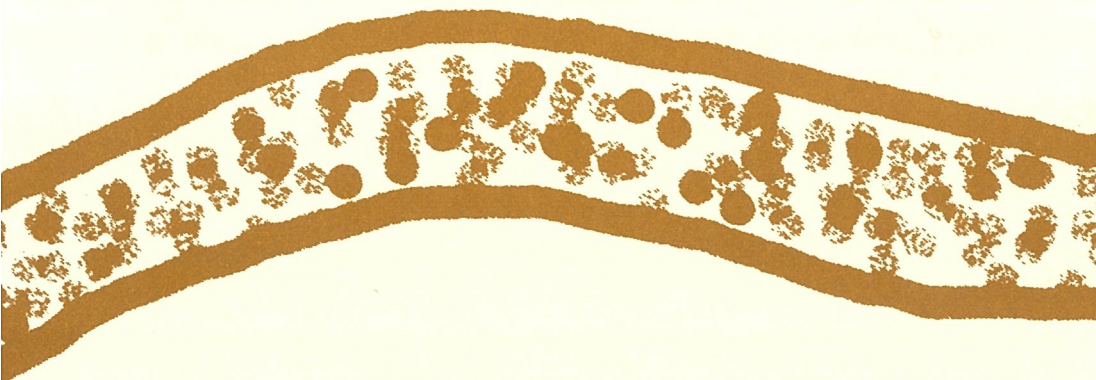
Chesterton, la persona i el pensament.

10. Antonieta Mateus i Gorgues

Humanisme i religió.

11 i 12. Josep Martí Cristòfol

Lectura metafísica-teològica de la poesia d'en Màrius Torres.

Institut Superior de Ciències Religioses de Lleida. IREL.

Canonge Brugulat, 22
Tel. i fax 973 28 15 38
25003 Lleida
www.irelleida.org
irel@telepolis.com